

กิตติกรรมประกาศ

การจัดการความรู้ เรื่อง การเรียนการสอนที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน มีความสมบูรณ์ทั้งเนื้อหา และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อการปฏิบัติงาน ด้านการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาได้จริง วิทยาลัยช่างศิลปสุพรรณบุรีขอขอบพระคุณในความอนุเคราะห์ของผู้เกี่ยวข้องในการจัดสรรทุน การจัดการความรู้ตามงบประมาณโครงการพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการความรู้ ปี 2557 ของ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม

คณะกรรมการการจัดการความรู้ด้านการเรียนการสอนได้รับความกรุณาและความอนุเคราะห์ จากผู้เชี่ยวชาญให้คำปรึกษา จากพระปลัดศิริชัย สิริขโย เจ้าอาวาสวัดบางกร่าง ชาวชุมชน ตลาดศรีประจันต์ ตลอด ครู อาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาวิทยาลัยช่างศิลปสุพรรณบุรีทุกคน ที่ให้ความร่วมมือตลอดระยะเวลาการดำเนินการจัดการความรู้

ทุกท่าน มีส่วนทำให้งานสำเร็จลุล่วงด้วยดี มีคุณค่าและเกิดประโยชน์ต่อการจัดการศึกษา ของวิทยาลัยช่างศิลปสุพรรณบุรี คณะผู้จัดทำมีความซาบซึ้งในน้ำใจอย่างยิ่ง จึงขอโอกาสขอบคุณทุกท่าน มา ณ โอกาสนี้

นางขวัญใจ พิมพิมล และคณะ

คำนำ

ศิลปะนับแต่อดีตได้อาศัยธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ประเพณี วิถีชีวิตเป็นแรงดลใจในการสร้างสรรค์ เมื่อมีระบบการศึกษาศิลปะที่ชัดเจน กระบวนเรียนรู้จากธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมรอบข้าง จึงถูกนำมาใช้เพื่อฝึกฝนทักษะฝีมือ และเป็นแรงบันดาลใจต่อการสร้างสรรค์และการออกแบบ แก่นักเรียนศิลปะ ศิลปินและนักออกแบบรุ่นใหม่ จนปัจจุบัน เมื่อกระบวนการเรียนรู้ที่สั่งสมกันมาอย่างยาวนานได้ใช้สื่อจริงจากสภาพแวดล้อมเป็นต้นแบบของการเรียน และเป็นแรงบันดาลใจแล้วนั้น วิทยาลัยช่างศิลปสุพรรณบุรี จึงได้มีการสำรวจพื้นที่บริเวณใกล้เคียงกับสถานศึกษาเพื่อ อาศัยพื้นที่ในการจัดการเรียนรู้แก่นักเรียน เป็นการเรียนรู้จากสภาพจริง และเล็งเห็นว่าตลาดศรีประจันต์ เป็นสถานที่ทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ มีเอกลักษณ์ชัดเจนของท้องถิ่น มีความงาม และอยู่ไม่ห่างจากวิทยาลัยมากนัก ซึ่งแน่นอนว่าการจัดการเรียนการสอนศิลปะจากสภาพจริง ของแต่ละรายวิชาย่อมมีความแตกต่างกัน และเพื่อเป็นการเรียนรู้ที่แพร่หลาย เผยแพร่กระบวนการสอนให้ผู้สนใจได้มีโอกาสเรียนรู้ หรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จึงได้มีการจัดเก็บกระบวนการ หรือเรียกว่าเทคนิคการเรียนการสอน ในแต่ละรายวิชาศิลปะ วิทยาลัยช่างศิลปสุพรรณบุรี ไว้ดังนี้ วาดเส้น จิตรกรรม ออกแบบตกแต่ง สถาปัตยกรรม และภาพพิมพ์

สารบัญ

1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการความรู้

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้
ความเป็นมาของการจัดการความรู้
ความหมายของการจัดการความรู้
ความสำคัญของการจัดการความรู้
องค์ประกอบของการจัดการความรู้

1

2 แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้โดยยึดชุมชนเป็นฐาน

การศึกษาชุมชน
การวิเคราะห์ชุมชน
กิจกรรมแบบมีส่วนร่วม ที่ยึดชุมชนเป็นฐาน

15

3 ประวัติตลาดเก้าศรีประจันต์

23

4 การเรียนการสอนที่ใช้ชุมชนเป็นฐานในรายวิชาต่าง ๆ

วาดเส้น
จิตรกรรม
ออกแบบตกแต่ง
สถาปัตยกรรม
ภาพพิมพ์

25

5 สรุป

บรรณานุกรม

คณะกรรมการจัดการความรู้

ภาคผนวก

1

แนวคิดทฤษฎี เกี่ยวกับการจัดการความรู้

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้

การจัดการความรู้เป็นสิ่งที่ค่อนข้างใหม่สำหรับองค์กรในประเทศไทย บดินทร์ วิจารณ์ (2547, หน้า 13, 19) มีความเห็นว่า องค์ความรู้ที่เราต้องการยังไม่มียุคใดในประเทศไทยที่สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ได้อย่างสมบูรณ์แบบ การเรียนรู้ที่เร็วที่สุด คือ การเรียนรู้ที่อยู่ในสมองของมนุษย์ได้มีการพัฒนาการมาตั้งแต่เด็ก ๆ โดยเฉพาะเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 3 ขวบ จะเป็นวัยที่มีการพัฒนาของสมองมากที่สุด แต่คนส่วนมากมักคิดว่าเด็กอายุยังน้อย จึงละเลยต่อการเอาใจใส่ แต่กลับไปให้ความสำคัญในวัยอื่นแทน ฉะนั้นเด็กในช่วงวัย 3 ขวบ พ่อแม่จึงควรให้ความสำคัญ ต่อการพัฒนาและสร้างความรู้เป็นอย่างมาก สมองของมนุษย์สามารถแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

1) **สมองซีกซ้าย**ทำหน้าที่ช่วยในการใช้ภาษาพูด การวิเคราะห์ การจัดลำดับก่อนหลัง และการเรียนรู้ภาษาและคณิตศาสตร์

2) **สมองซีกขวา**ทำหน้าที่ช่วยเรื่องภาษา ท่าทาง จินตนาการ ไหวพริบ ความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ และการคิดสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ เมื่อสมองทั้ง 2 ซีก ได้ทำหน้าที่อย่างเต็มที่แล้ว ทำให้แต่ละบุคคลมีความรู้เกิดขึ้นมา ผู้ที่ได้รับการพัฒนาการสมองมาเป็นอย่างดี ก็จะเป็นคนฉลาด มีปฏิภาณ มีไหวพริบ และมีความเชี่ยวชาญตามความถนัดของตนตามที่ได้สั่งสมความรู้ในด้านต่าง ๆ มา

ยีน ภู่วรรณ (2550) กล่าวว่า มนุษย์มีลักษณะพิเศษ คือ สามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตลอดเวลา การเรียนรู้และสั่งสมความรู้พัฒนาวิชาการต่าง ๆ ให้ก้าวหน้า ทำให้มีการคิดค้นสิ่งต่าง ๆ ทั้งทางด้านวิทยาศาสตร์ และธรรมชาติหาคำตอบจากปรากฏการณ์ธรรมชาติทำให้ทราบความจริงต่าง ๆ มากมายและที่สำคัญคือวิชาการที่เป็นความรู้เหล่านั้นมีผลโดยตรงต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์ ความสะดวกสบาย การแก้ปัญหาต่าง ๆ ทั้งด้านที่อยู่อาศัยการเดินทางยามเจ็บป่วยก็มียารักษาโรคและวิธีการรักษาทำให้มนุษย์อยู่ได้และมีสภาพที่เหนือกว่าสัตว์ต่าง ๆ ทั้งหลายในโลกมนุษย์ไม่มีเขี้ยว ไม่มีเล็บ หรืออาวุธประจำตัว ที่จะต่อสู้แย่งสัตว์ทั้งหลาย แต่ด้วยการที่มีความรู้และเก็บสั่งสมความรู้ รู้จักคิด รู้จักเหตุผล ทำให้การใช้ปัญญาเป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในยุคปัจจุบัน

วิจิตร ศรีสอาน (2546, หน้า 17) กล่าวว่า ถ้าการศึกษาไม่สร้างคนให้ทำได้ และไม่สร้างองค์ความรู้ให้รู้พอที่จะแก้ปัญหาของเราเอง เราจะแข่งกับใครได้ คนที่พึ่งตนเองไม่ได้ทางภูมิปัญญาแข่งกับใครไม่ได้

น้ำทิพย์ วิกาวิน (2546, หน้า 85 - 92) กล่าวถึงความรู้ว่า เป็นการรวบรวมความคิดของมนุษย์ จัดให้เป็นหมวดหมู่และประมวลสาระที่สอดคล้องกัน โดยนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์

วิจารณ์ พานิช (2548) ให้ความหมายของความรู้อย่างหลากหลาย ไว้ดังนี้ความรู้ คือ สิ่งที่มีแนวโน้มว่าจะไม่หมดหรือสึกหรอ แต่จะยิ่งงอกงามหรืองอกงามขึ้น ความรู้ คือ สารสนเทศที่นำไปสู่การปฏิบัติ ความรู้เป็นสิ่งที่คาดเดาไม่ได้ ความรู้เกิดขึ้น ณ จุดที่ต้องการใช้ความรู้ นั้น ความรู้เป็นสิ่งที่ขึ้นกับบริบทและกระตุ้นให้เกิดขึ้นโดยความต้องการ

ภราดร จินดาวงษ์ (2549, หน้า 4) ให้ความเห็นว่า ความรู้ คือพลังที่มีอยู่ในตัวของคนทุกคนไม่สามารถถ่ายทอดผ่านพันธุกรรมได้ ผู้ใดมีความรู้มากก็เหมือนมีพลังมาก สามารถตัดสินใจได้ถูกต้องและทำงานให้สำเร็จได้อย่างง่ายดาย ความรู้อาจได้มาจากการศึกษา ประสบการณ์ ทักษะ การอบรม การดูงาน หรืออื่น ๆ โดยความรู้ อาจเกิดจากการค้นหา ค้นคว้า ค้นพบ ได้เห็น ได้ฟัง ของแต่ละคน เมื่อเวลาผ่านไปแล้วความรู้จะสะสมมากขึ้น

วราภรณ์ รุจิวัฒนกุล (2548) ให้ความหมายของความรู้ว่า ความรู้ คือ ข้อมูลสารสนเทศผสมผสานกับประสบการณ์ ความรู้ในบริบท การแปลความหมายและการแสดงความคิดเห็น โดยเป็นข้อมูลสารสนเทศที่มีคุณค่าสูงพร้อมจะนำไปประยุกต์ใช้ในการตัดสินใจ หรือใช้ในการทำงาน แม้ว่าความรู้และข้อมูลข่าวสารสารสนเทศเป็นสิ่งที่แทบจะแยกกันไม่ออก แต่ทั้งสองสิ่งนี้มีค่าและเกี่ยวข้องกับบุคคลมากกว่าข้อมูลดิบ

น้ำทิพย์ วิภาวิน (2547, หน้า 86) ให้ความหมายไว้ว่า ความรู้ (Knowledge) เป็นผลที่ได้จากการเรียนรู้ เกิดจากความเข้าใจในสิ่งที่เรียนรู้ เป็นความสามารถในการระลึกนึกออกในสิ่งที่ได้เรียนรู้มาแล้ว ความรู้ที่แต่ละบุคคล คือ ความรู้รอบตัวและความรู้ในแต่ละสาขาวิชาชีพ ความรู้ที่องค์การสร้างขึ้นหรือต้องการใช้ในการพัฒนาองค์การให้ดียิ่งขึ้น คือ ความรู้ใหม่ ซึ่งจำเป็นต้อง มีวัฒนธรรมองค์การที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของคนให้เพิ่มพูนอยู่เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแสวงหาความรู้ โดยการอ่านและการคิด

สจ๊วต (Stewart, 1995, pp. 159 - 169) (อ้างถึงในกานต์สุดา มาชะศิริรานนท์, 2546, หน้า 43) ได้ให้ทักษะเกี่ยวกับความรู้ว่า ความรู้เป็นอาวุธแห่งการแข่งขันที่มีความสำคัญมากกว่าวัตถุดิบและเงินทุน และเป็นทรัพยากรทางเศรษฐกิจที่สำคัญที่มีอิทธิพลเหนือสิ่งอื่นใด ทั้งข้อมูลข่าวสาร ความรู้จะมีอำนาจมากขึ้น เพราะในอนาคตสิ่งที่มีค่ายิ่งสำหรับองค์การจะกลายเป็นสินทรัพย์ทางปัญญามากกว่าสินทรัพย์ทางกายภาพ นอกจากนี้ การได้เปรียบทางการแข่งขันจะมาจากบุคคลที่มีความรู้และวิธีการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ องค์การ จะต้องมีโครงสร้างองค์การที่เป็นแนวราบ มีความยืดหยุ่นและมีเครือข่ายที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ด้วย

แมคอินทอช (Macintosh, 1990) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความรู้เป็นทรัพย์สินที่สามารถสร้างผลผลิตเทคโนโลยีและระบบต่าง ๆ รวมทั้งยังสามารถสร้างผลกำไรและเพิ่มคุณค่าให้แก่องค์กรได้เป็นอย่างดี ดังนั้น การจัดการความรู้จึงเป็นทรัพย์สินอย่างหนึ่งที่ต้องมีการควบคุมกระบวนการจัดการความรู้ด้วย รวมทั้งการจัดให้มีการพัฒนาความรู้ การรักษาความรู้ และการแบ่งปันความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเป็นผลดี

เกรย์ (Grey, 2002) ให้ความหมายไว้ว่า ความรู้ คือ ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ซึ่งองค์การสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ต่อเมื่อองค์การนั้นได้รับการสนับสนุนจากผู้นำองค์การในการส่งเสริมให้บุคลากรในองค์การนั้นสามารถใช้ศักยภาพ ทักษะ ความสามารถ ความคิด สัญชาติญาณ และความเชี่ยวชาญของตนเอง

ทิวานา (Tiwana, 2000) ให้ความหมายไว้ว่า ความรู้ หมายถึงสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้โดยประสบการณ์และสามารถถูกประยุกต์ใช้ได้โดยบุคคล

ดาเวนพอร์ท (Davebnport, 1999) ให้ความหมายไว้ ความรู้คือ กรอบของการผสมประสานระหว่างประสบการณ์ ค่านิยม ความรู้ในบริบทและความรู้แจ้งอย่างซ้ำของ เป็นการผสมประสานที่ให้กรอบสำหรับการประเมินค่า และการนำเอาประสบการณ์กับสารสนเทศใหม่ ๆ มาผสมรวมเข้าด้วยกัน มันเกิดขึ้นและถูกนำไปประยุกต์ในใจของคนที่มีรู้ สำหรับในแง่ขององค์กรนั้น ความรู้มักจะสั่งสมอยู่ในรูปของเอกสาร หรือแฟ้มเก็บเอกสารต่าง ๆ รวมถึงสั่งสมอยู่ในการทำงาน อยู่ในกระบวนการ อยู่ในการปฏิบัติงานและอยู่ในบรรทัดฐานขององค์กรนั่นเอง

ขนิษฐา ภานุโสภิษฐ์ (2550) ได้พบว่า ยามาซากิ (Yamazaki) ได้ให้ความหมาย ของความรู้ไว้ว่า คือ สารสนเทศที่ผ่านกระบวนการคิดเปรียบเทียบ เชื่อมโยงกับความรู้อื่นจนเกิดเป็นความเข้าใจ และนำไปใช้ ประโยชน์ในการสรุปและตัดสินใจในสถานการณ์ต่าง ๆ โดยไม่จำกัดช่วงเวลา โดย “ข้อมูล” เป็นข้อเท็จจริง เป็นตัวเลขต่าง ๆ หรือข้อมูลดิบที่ยังไม่ได้ผ่านการแปลความ ส่วน “สารสนเทศ” เป็นข้อมูลที่ผ่านกระบวนการ สังเคราะห์ วิเคราะห์ เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการบริหารจัดการในขั้นตอนของการตัดสินใจ ในขณะที่ “ความรู้ ” คือ สารสนเทศที่ผ่านกระบวนการคิด การเปรียบเทียบ เชื่อมโยงกับความรู้อื่นจนเกิดเป็นความเข้าใจ และนำไป ใช้ประโยชน์ในการสรุป และตัดสินใจในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ โดยไม่จำกัดช่วงเวลา กล่าวคือ เป็นสารสนเทศที่ นำไปใช้ในการปฏิบัติงานได้ และปัญญา คือ ความรู้ที่อยู่ในตัวคนก่อให้เกิดประโยชน์ในการนำไปใช้

น้ำทิพย์ วิภาวิน (2547, หน้า 29) ได้ศึกษาพบว่า อิกุจิโร โนนากะ (Ikujiro Nonaka) แบ่งความรู้ออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1) **ความรู้อยู่กับตัวบุคคลหรือความรู้ที่อยู่ในสมองมนุษย์ (Tacit Knowledge)** หมายถึง สิ่งที่เราแต่ ไม่อาจแสดงออกได้อย่างรวดเร็ว การถ่ายทอดความรู้จะผ่านการลงมือทำสัญลักษณ์ การเปรียบเทียบ การอุปมาอุปมัย และการถ่ายทอดให้รับรู้ เช่น สัญชาตญาณ สามัญสำนึก และดุลพินิจ

2) **ความรู้ที่มองเห็นได้ชัดหรือบันทึกไว้แล้ว (Explicit Knowledge หรือ Codified Knowledge)** หมายถึง ความรู้ที่คนสร้างขึ้นและถ่ายทอดโดยผ่านทางภาษาอย่างเป็นทางการและมีรูปแบบ มีลักษณะของการจัดระบบที่บันทึกข้อมูลไว้ในสื่อรูปแบบใดแบบหนึ่ง สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อ ใสดทัศน์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ความรู้ประเภท นี้มีการจัดเก็บอย่างเป็นระบบ ผู้ใช้สามารถเข้าถึงข้อมูลได้ง่าย เช่น การจัดการระบบความรู้ในห้องสมุด การจัดทำเอกสาร คู่มือต่าง ๆ เป็นต้น ห้องสมุด เป็นแหล่งความรู้ที่มีการบันทึกความรู้ไว้ในลักษณะของแหล่งทุติยภูมิ (Secondary Sources) การจัดทำเอกสารและแหล่งตติยภูมิ (Tertiary Sources) ส่วนการแสวงหาความรู้ใหม่เป็น แหล่งปฐมภูมิ (Primary Sources)

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงสัดส่วนความรู้ทั้ง 2 ประเภท แล้วจะพบว่า ความรู้อยู่กับตัวคนหรือความรู้ที่อยู่ในสมองมนุษย์ จะมีมากกว่าความรู้ที่มองเห็นได้ชัดหรือบันทึกไว้แล้วหลายเท่า ซึ่งมีผู้เปรียบสัดส่วนระหว่าง ความรู้อยู่กับตัวบุคคลหรือความรู้ที่อยู่ในสมองมนุษย์ และความรู้ที่มองเห็นได้ชัดหรือบันทึกไว้แล้ว เป็น 80 :20 หรือผู้เชี่ยวชาญหลายท่านได้กล่าวเปรียบเทียบกับปรากฏการณ์ธรรมชาติว่า เช่นเดียวกับภูเขาน้ำแข็ง คือ ส่วนที่โผล่พ้นน้ำของภูเขาน้ำแข็ง จะเป็นส่วนที่น้อยมากเมื่อเทียบกับส่วนที่อยู่ใต้น้ำ ด้วยเหตุดังกล่าว จึงต้องมีการบริหารความรู้ ทั้ง 2 ชนิดดังกล่าวในองค์การให้คนเกิดการเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกัน เพื่อให้ใช้ความรู้เป็นฐานในการพัฒนาการทำงานของคนในองค์การให้มีประสิทธิภาพขึ้น

วีระพจน์ กิมาคม (2550) กล่าวว่า การจัดการนำระบบการจัดการความรู้มาใช้ นั้น ไม่ใช่การนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศอีกระบบหนึ่งมาใช้ แต่เป็นการวางระบบจัดการความรู้ซึ่งต้องการปัจจัยหลาย ๆ ด้าน และการเปลี่ยนแปลงภายในองค์กร เพื่อสนับสนุนระบบการจัดการความรู้ องค์กรต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ของการนำระบบการจัดการความรู้ สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างองค์ความรู้ใหม่ และจัดการกับความรู้เดิม เพื่อสนับสนุนกลยุทธ์ขององค์กรและบรรลุเป้าหมายรวมที่วางไว้ ความรู้ขององค์กรสามารถบริหารจัดการได้โดยการควบคุม จัดการกระบวนการต่าง ๆ เช่น กระบวนการแลกเปลี่ยน การจัดเก็บ การสร้างความรู้ใหม่ การสืบค้น การนำไปใช้ รวมทั้งการสร้างสภาพแวดล้อมภายในองค์กร ที่ทำให้กระบวนการเหล่านี้สามารถทำงานได้อย่างราบรื่นระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือสนับสนุนกระบวนการจัดการความรู้เหล่านี้

สมชาย เทพแสง (2550, หน้า 7) ได้เสนอปรัชญาความเชื่อของการบริหารจัดการความรู้ ไว้ 8 ประการ ดังนี้

1. ความรู้ไม่ใช่เพียงสารสนเทศหรือข้อมูลเท่านั้น
2. ความรู้มีอยู่ทุกหนทุกแห่ง ซึ่งเราสามารถค้นหาได้ถ้าต้องการ
3. ในระบบการบริหารจัดการความรู้ทั้งปัจจัยและผลผลิตต้องสามารถเข้าใจง่าย
4. เมื่อนำความรู้เข้ามาต้องเก็บรักษา พัฒนาและเชื่อมโยงไปสู่จุดมุ่งหมาย
5. การสื่อสารต้องเข้าใจง่ายและตรงประเด็นอย่างเหมาะสม
6. ข้อมูลจะสนับสนุนความก้าวหน้าขององค์กร
7. ลูกค้าที่มีความเชื่อว่าจะมีการพัฒนาความรู้ทันสมัยในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
8. ความสำเร็จของการบริหารจัดการความรู้ ขึ้นอยู่กับการกระจายแบ่งปันความรู้และให้ความรู้บ่อย ๆ และไม่ใช้ระบบหรือเทคโนโลยีเท่านั้นที่สำคัญ วิธีการถ่ายทอดให้ความรู้ นับว่า มีความสำคัญเช่นเดียวกัน

วิจารณ์ พานิช (2548) ให้ความหมายของการบริหารจัดการความรู้ ดังนี้ คือ การรวบรวม การจัดระบบ การจัดเก็บ และการเข้าถึงข้อมูลเพื่อสร้างความรู้ การแบ่งปันความรู้ การตีความ การประยุกต์ใช้ความรู้ และการประเมินความรู้เพื่อเพิ่มประสิทธิผลขององค์กร

บุญส่ง หาญพานิช (2546, หน้า 50 - 55) ได้ค้นพบ รูปแบบกรอบความคิดในการบริหารจัดการความรู้ ในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1) รูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในองค์กรธุรกิจ ประกอบด้วยความรู้เป็นแกนกลาง เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับกระบวนการจัดการ ผู้บริหารในฐานะผู้นำองค์กร การวัด การประเมินและวัฒนธรรมซึ่งเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการความรู้ขององค์กร

2) ระบบการจัดการความรู้ด้าน การผลิต การเก็บรักษา การเผยแพร่และนำไปใช้

3) กรอบความคิดในการบริหารจัดการความรู้ ด้าน บุคคล กลุ่ม องค์กร ใช้กระบวนการ สร้างความรู้ เก็บรักษา นำออกมาถ่ายทอดและนำไปใช้

4) กระบวนการบริหารจัดการความรู้ เจมมโนทัศน์ กระบวนการบริหารจัดการองค์ความรู้จะเกี่ยวข้องกับสิ่งต่อไปนี้ คือ วัฒนธรรมที่สรรสร้างความรู้ สาธารณูปโภคทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ข้อมูลสารสนเทศ ความรู้เกี่ยวกับองค์กร การปฏิบัติการที่ดีที่สุดในองค์กรและสมรรถนะหลัก และการบูรณาการสมรรถนะหลัก

5) โครงสร้างการบริหารจัดการความรู้ โดยใช้ฐานเทคโนโลยีสารสนเทศในสถาบัน อุดมศึกษา องค์ประกอบของการจัดการความรู้ ประกอบด้วย การได้มาซึ่งความรู้ การสรรสร้างความรู้ การเข้าถึงและใช้ความรู้ การเรียนรู้เกี่ยวกับองค์กร แหล่งของข้อมูลบนฐานเทคโนโลยีนั้น ได้มาจากทั้งภายในและภายนอกสถาบัน

6) สถาปัตยกรรมโครงสร้างการบริหารจัดการความรู้มีองค์ประกอบหลักคือ ภาวะผู้นำการบริหารองค์กร เทคโนโลยี การบริหารระบบและพฤติกรรมองค์กร ส่วนสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการความรู้คือ การเมือง การปกครอง การเรียนรู้ ซึ่งมีศาสตร์วิชาที่รองรับเป็นรากฐาน คือ วิศวกรรมศาสตร์ ระบบการพัฒนาองค์กรและพฤติกรรมองค์กร จะต้องมีการเข้าถึงและใช้ความรู้ และการเรียนรู้เกี่ยวกับองค์กร แหล่งของข้อมูลบนฐานเทคโนโลยีนั้น ได้มาจากทั้งภายในและภายนอกสถาบัน

7) วงจรชีวิตการบริหารจัดการความรู้ เป็นตัวกระตุ้นให้บุคคล (ผู้ใช้) สร้างความรู้ใหม่ ปรับปรุงความรู้เก่า และนำความรู้ไปทำให้เกิดคุณค่า ความรู้ได้มาจากแหล่งความรู้ภายนอก ตลอดจน แหล่งความรู้ภายในและได้มาจากการสร้างขึ้นโดยผู้ใช้ มีการนำความรู้ที่ได้มาไปจัดระบบระเบียบแล้วไปเก็บรักษาไว้หรือนำมาถนอมถนอม นำความรู้ที่ถนอมไปส่งเคราะห์ กลายเป็นความรู้เชิงบูรณาการ มีการนำเอาความรู้เชิงบูรณาการไปแบ่งปัน แลกเปลี่ยนกันระหว่างผู้ใช้ ทำให้ความรู้อย้อนกลับมาสู่ผู้ใช้ใหม่ ความรู้อย้อนกลับส่วนหนึ่งถูกนำไปปรับปรุงแก้ไข ส่วนหนึ่งถูกนำไปเป็นฐานสร้างความรู้ใหม่และอีกส่วนหนึ่งถูกนำไปสร้างคุณค่าหมุนเวียน เช่นนี้ตลอดไปอย่างต่อเนื่อง

มาร์ควอร์ด (Marquarde, 1996, pp. 27 - 30) ได้นำเสนอกระบวนการของการจัดการความรู้ไว้ 4 ประการ ดังนี้คือ การแสวงหาความรู้ การสร้างความรู้ การจัดเก็บและการค้นคืนความรู้ การถ่ายทอดและการใช้ประโยชน์ ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์ (2548, หน้า 88) กล่าวว่า มาร์ควอร์ด (Marquarde) เป็นผู้เริ่มเชื่อมโยงองค์กรแห่งการเรียนรู้กับการจัดการความรู้ในเบื้องต้น โดยผลขององค์กรแห่งการเรียนรู้จะช่วยให้โลกสว่างไสวด้วยปัญญาซึ่งคำว่า “ปัญญา” เป็นขั้นตอนการพัฒนา สูงสุดในกระบวนการจัดการความรู้

จากแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้ที่ได้ศึกษา ดังนั้น สรุปได้ว่า ปัจจัยของความสำเร็จของการจัดการความรู้ ต้องมีพื้นฐานมาจากองค์กรแห่งการเรียนรู้ โดยการจัดการความรู้ ที่เกิดจากสมองของมนุษย์ ให้ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ เพื่อนำความชาญฉลาดไปพัฒนาองค์กร ทั้งองค์กรขนาดเล็กและขนาดใหญ่ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ การจัดการความรู้เป็นสิ่งที่มีมีความสำคัญต่อการก้าวหน้าหรือถอยหลังขององค์กร การทำให้บุคลากรมีความกระตือรือร้นที่จะสร้างบรรยากาศในการแสวงหาความรู้ การสร้างความรู้ การจัดเก็บความรู้ การนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ เพื่อนำพาองค์กรเจริญก้าวหน้าต่อไปในอนาคต และจำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยทั้งภายในและภายนอกประกอบกันด้วย มิฉะนั้นความรู้ที่ทุกคนได้ร่วมแรงร่วมใจในการสร้างนั้นก็จะมีประโยชน์เลย

ความเป็นมาของการจัดการความรู้

กรมวิชาการเกษตร (2548) ให้ความหมายไว้ว่า การจัดการความรู้เรียกย่อ ๆ ว่า KM เป็นศาสตร์ที่ค่อนข้างใหม่ เริ่มมาประมาณ 10 ปี ที่ผ่านมา ซึ่งเริ่มมีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมากขึ้น มีการใช้การจัดการความรู้ในการจัดการข้อมูลข่าวสารที่ล้นเหลือไปอย่างมากมาย แต่ในปัจจุบันการจัดการความรู้มีความหมายมากกว่านั้น เทคโนโลยีสารสนเทศกลายเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการความรู้เท่านั้น

ภราดร จินดาวงศ์ (2549, หน้า 10 - 12) กล่าวว่า การจัดการความรู้ที่ผ่านมานในอดีต ก็มีการจัดทำแต่อาจไม่มีการนำมาจัดทำให้เป็นระบบอย่างชัดเจน ผู้ที่บุกเบิกให้การจัดการความรู้เป็นที่รู้จักและสร้างความตระหนักให้เห็นความสำคัญ คือ อิคุจิโร โนนากะ (Ikujiro Nonaka) เป็นชาวญี่ปุ่น ได้เสนอการจัดการความรู้แบบจำลองชื่อว่า SECI Model และสรุปยุคของการจัดการความรู้ได้ ดังนี้

1) ยุค Pre - SECI ประมาณปี ค.ศ. 1978 เป็นยุคเริ่มต้นของการจัดการความรู้มีการใช้ เทคโนโลยีมาสนับสนุนการตัดสินใจ

2) ยุค Pre - SECI ประมาณปี ค.ศ. 1995 เป็นยุคที่มีการจำแนกประเภทความรู้เป็น 2 ประเภทและอธิบายความรู้ไว้อย่างชัดเจน คือ Explicit Knowledge และ Tacit Knowledge

3) ยุค Post - SECI ประมาณปี ค.ศ. 2001 เป็นยุคที่ 3 มีการอธิบายให้เห็นว่าการจัดการความรู้เป็นเรื่องซับซ้อน มีหลากหลายมิติและใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือจัดการความรู้

จากความเป็นมาของการจัดการความรู้ สรุปได้ว่า การจัดการความรู้มีมาตั้งแต่เริ่ม มีการพิมพ์เกิดขึ้น ผู้ที่บุกเบิกให้การจัดการความรู้เป็นที่รู้จัก สร้างความตระหนักให้เห็นความสำคัญ คือ อิจิโร โนนาเกะ (Ikujiro Nonaka) ชาวญี่ปุ่น จัดยุคของการจัดการความรู้ไว้ 3 ยุค คือ Pre - SECI ค.ศ. 1978 เป็นยุคเริ่มต้นของการจัดการความรู้ ใช้เทคโนโลยีมาสนับสนุนการตัดสินใจ ยุค Pre -SECI เป็นยุคที่มีการจำแนกประเภทความรู้เป็น 2 ประเภทและอธิบายความรู้ไว้อย่างชัดเจน และยุค Post - SECI มีการอธิบายให้เห็นว่า การจัดการความรู้เป็นเรื่องซับซ้อน มีหลายมิติและ ใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือจัดการความรู้ การพัฒนาองค์กรให้เกิดคุณภาพ การบริหารจัดการความรู้ มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาผลผลิตและการบริการ

ความหมายของการจัดการความรู้

สำหรับในโลกปัจจุบันที่มีการแข่งขันสูง ความรู้มีความสำคัญและจำเป็น เนื่องจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและข้อมูลข่าวสารที่เข้าถึงได้ง่ายขึ้น การนำองค์กรให้ประสบความสำเร็จและอยู่รอดในยุคนี้ ต้องอาศัยฐานความรู้ที่มั่นคงมีระบบและมีการต่อเนื่อง ปัจจัยสำคัญที่องค์กรควรพิจารณา คือ “การจัดการความรู้” หรือ “ Knowledge Management ” **น้ำทิพย์ วิภาวิน (2546, หน้า 15)** ให้คำอธิบายว่าการจัดการความรู้มาจากคำว่า Knowledge และ Management หมายถึง การจัดการสารสนเทศ และการบริหารคน และมีผู้ให้ความหมายของการจัดการความรู้แตกต่างกันออกไป ดังนี้

แทรป (Trapp, 1999) ให้ความหมายว่า การจัดการความรู้เป็นกระบวนการที่ประกอบด้วยงานต่าง ๆ จำนวนมาก ซึ่งก็มีการบริหารจัดการในลักษณะบูรณาการ เพื่อก่อให้เกิดคุณประโยชน์ที่คาดหวังไว้ การจัดการความรู้จึงเป็นแนวคิดองค์รวมที่บริหารจัดการทรัพยากรที่เป็นความรู้ในองค์กร

รัตน ฤ ลำพูน (2546) ให้ความหมายว่า การจัดการความรู้ เป็นกระบวนการ นำความรู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดที่เป็นประโยชน์และสำคัญต่อองค์กรมาจำแนก วิเคราะห์ จัดระเบียบ เพื่อให้ง่ายต่อการเข้าถึงและเผยแพร่ การผสมผสาน การสังเคราะห์ รวมทั้งมีการใช้อย่างสร้างสรรค์ นั่นคือการนำสู่นวัตกรรม

บริษัท ไอบีเอ็ม ประเทศไทย จำกัด (2548) ให้ความหมายว่า การจัดการความรู้ คือ การจัดการภูมิปัญญาเกี่ยวข้องกับกระบวนการในการค้นหาและสร้าง กระจาย ใช้ประโยชน์จากความรู้และประสบการณ์ ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมานานตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยที่ในบางครั้ง เราอาจจะรับรู้หรือไม่ก็ตาม การจัดการภูมิปัญญาก็ยังคงมีผลกระทบอย่างลึก ๆ ต่อการตัดสินใจและการกระทำการจัดการภูมิปัญญานั้น เป็นเรื่องที่ต้องนำวัฒนธรรมกระบวนการและเทคโนโลยี มาพิจารณาร่วมกัน ดังนั้น การจัดการภูมิปัญญาควรหมายถึง ศิลปะในการสร้างคุณค่าจากทุนทรัพย์ที่จับต้องไม่ได้ขององค์กร ซึ่งรวมถึงการเก็บเกี่ยว จัดการแชร์ และวิเคราะห์ความรู้เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมาย

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (2547) ให้ความหมายไว้ว่า การจัดการความรู้คือกระบวนการใด ๆ ที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อรวบรวมและจัดเก็บความรู้ภายในองค์กร ซึ่งเปรียบเสมือนสินทรัพย์อย่างเป็นระบบ เพื่อที่จะนำมาใช้หรือถ่ายทอดกันได้ในองค์กร อันจะเกิดประโยชน์ต่อการปฏิบัติงาน หรือเพื่อสร้างความได้เปรียบด้านการแข่งขันในเชิงธุรกิจ ความรู้ที่ได้รับการจัดการอย่างเป็นระบบนี้จะคงอยู่เป็นความรู้ขององค์กรตลอดไป

นอกจากนี้ **กิตติ ลิ้มอภิชาติ** (2548) ให้ความหมายว่า การจัดการความรู้ คือ กลยุทธ์หรือวิธีการบริหารจัดการจัดการให้องค์กรมีความรู้ เก็บสะสมความรู้ สร้างกลไก จัดบรรยากาศ เวที/พื้นที่ ให้มีการแลกเปลี่ยน ส่งต่อ ถ่ายเท ถ่ายทอดความรู้ ให้กับบุคลากร/หน่วยงานในองค์กร นำความรู้จากภายนอกเข้ามาปรับใช้ในองค์กร และบุคลากรสามารถเข้าถึงความรู้ขององค์กรได้ง่ายและสะดวก

ส่วน **วิฑูรย์ สิมะโชคดี** (2548) ให้ความหมายว่า การจัดการความรู้ คือ ระบบหรือกระบวนการในการสรรหาความรู้ที่ถูกต้อง เหมาะสมสำหรับบุคลากรที่เหมาะสมในองค์กร ภายในเวลาที่เหมาะสม และเอื้ออำนวยให้เกิดการแบ่งปันความรู้ เพื่อปรับปรุงหรือเพิ่มขีดความสามารถในการดำเนินงาน และเพื่อการพัฒนาองค์กรด้วย สอดคล้องกับ **วิจารณ์ พานิช** (2547, หน้า 63) อธิบายแนวคิดของการจัดการความรู้ไว้ดังนี้ การจัดการความรู้เป็นการเรียนรู้ แบบใหม่ที่เรียนจากการปฏิบัติเป็นตัวนำ เป็นตัวเดินเรื่องไม่ใช่แค่เรียนจากครูหรือตำรา ตำรานั้นเป็นการเรียนรู้แบบเก่าซึ่งเน้นเรียนทฤษฎี ขณะที่การเรียนรู้แบบ KM ก็เป็นทฤษฎี แต่ว่าเน้นที่การเรียนรู้แบบปฏิบัติ เพราะการปฏิบัติทำให้เกิดประสบการณ์ การจัดการความรู้ไม่ใช่เรื่องของคน ๆ เดียว เป็นเรื่องของคนหลายคนทำงานร่วมกัน เพราะฉะนั้นเวลาปฏิบัติแต่ละคนจะมีประสบการณ์ไม่เหมือนกัน เมื่อนำมาแลกเปลี่ยนกันแล้วอาจเห็นส่วนที่เหมือนกัน ซึ่งจะเป็นการยืนยันว่าเข้าใจตรงกัน เมื่อเอามาแลกเปลี่ยนกันมาก ๆ จะทำให้ยกระดับความรู้ ความเข้าใจขึ้นไปอีก จะเห็นว่าการจัดการความรู้เราจะเน้นที่การเรียนรู้จากการปฏิบัติ แล้วก็นับตัวความรู้ที่เป็นความรู้ในคน หรือที่เรียกว่า Tacit Knowledge ทั้งนี้ ความรู้จากเอกสาร ตำรา หรือที่เรียกว่า Explicit Knowledge นั้นก็สำคัญ เพียงแต่ว่าเรามักจะละเลยความรู้ที่อยู่ในคน นอกจากนี้ **วิจารณ์ พานิช** (2548) ยังอธิบายเพิ่มเติมว่า การจัดการความรู้ เป็นกระบวนการที่ดำเนินร่วมกัน โดยผู้ปฏิบัติงานในองค์กรหรือหน่วยงานย่อยขององค์กร เพื่อสร้างและใช้ความรู้ในการทำงานให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่ดีขึ้นกว่าเดิม การจัดการความรู้ในความหมายนี้ เป็นกิจกรรมของผู้ปฏิบัติงานไม่ใช่กิจกรรมของนักวิชาการหรือนักทฤษฎี แต่นักวิชาการหรือนักทฤษฎีอาจเป็นประโยชน์ในฐานะแหล่งความรู้ (Resource Person) หรือผู้อำนวยการความสะดว ในการจัดการความรู้ การจัดการความรู้เป็นกระบวนการที่เป็นวงจรต่อเนื่อง เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เป้าหมาย คือ การพัฒนางานและพัฒนาคน โดยมีความรู้เป็นเครื่องมือ มีกระบวนการจัดการความรู้เป็นเครื่องมือ ไม่ใช่เป้าหมาย

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2547, หน้า 63) อธิบายว่า การจัดการความรู้ คือ ความรู้ที่เกิดจากการประมวล สังเคราะห์และจำแนกแยกแยะสารสนเทศ เพื่อนำไปสู่การตีความและทำความเข้าใจกับสารสนเทศเหล่านั้น จนกลายเป็นความรู้ ซึ่งความรู้นี้ครอบคลุมทั้งส่วนของความรู้โดยนัย (Tacit Knowledge) ที่ซ่อนอยู่ในความคิดของพนักงาน และทั้งตัวอยู่ในองค์กรกับความรู้แจ้งชัด (Explicit Knowledge) ที่ปรากฏในเอกสาร บันทึกหรือรายงานต่าง ๆ ขององค์กร การจัดการความรู้ทั้งสองประเภทนี้ให้เป็นระบบระเบียบ เพื่อให้คนที่ต้องการเข้าถึงได้ง่าย และดึงออกมาใช้งานได้โดยสะดวก การจัดการความรู้จะเกิดขึ้นในระดับทีมงานหรือระดับกลุ่มในองค์กร ที่ต้องการปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกแต่ละคน เพราะการจัดการความรู้จะเกิดขึ้นได้ ต่อเมื่อมีการปฏิสัมพันธ์เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างทีม ซึ่งอาจเป็นปฏิสัมพันธ์บนเครือข่าย Cyber Space หรืออาจผ่านการพบปะพูดคุยกันหน้าต่อหน้าก็ได้

ภามนต์ ศุภกานต์ (2547, หน้า 28 - 29) อธิบายว่า การจัดการความรู้เป็นเรื่องของการที่องค์กรหนึ่งจะสกัดคุณค่าจากทรัพย์สินทางปัญญาของคนออกมาใช้ประโยชน์อย่างสูงสุดได้อย่างไร จุดสำคัญสำหรับการริเริ่มเกี่ยวกับ KM คือ ความรู้ที่ถือว่ามีความสำคัญสำหรับองค์กรมักจะเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ ทัศนคติและพฤติกรรมของบุคคลเป็นส่วนใหญ่

บุญดี บุญญาภิจ และคนอื่น ๆ (2548, หน้า 23) ให้ความหมายการจัดการความรู้ว่า คือ กระบวนการในการนำความรู้ที่มีอยู่หรือการเรียนรู้ มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กร โดยผ่านกระบวนการต่าง ๆ เช่น การสร้าง การรวบรวม แลกเปลี่ยน และใช้ความรู้ เป็นต้น

ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์ (2548, หน้า 44) ได้สรุปความหมายของการจัดการความรู้ว่าการจัดการความรู้ คือ กระบวนการในการสร้าง ประมวล เผยแพร่และใช้ความรู้ เพื่อให้เกิดผลิตผลในการดำเนินงาน

จากแนวคิดดังกล่าว การจัดการความรู้เป็นการรวบรวมความรู้ที่เน้นการปฏิบัติ ซึ่งเกิดจากประสบการณ์การทำงาน จากทัศนคติและพฤติกรรมการทำงานของแต่ละบุคคลในองค์กร ซึ่งปฏิบัติงานในเรื่องเดียวกันหรือทีมงานที่ทำงานร่วมกันแล้วมีการจัดการให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ โดยการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ปฏิบัติ เมื่อรวบรวมแล้ว ก็มีการนำความรู้ที่ได้มาสังเคราะห์ จำแนก (Synthesis) หรือจัดระบบใหม่ เพื่อสร้างเป็นองค์ความรู้ มีการจัดเก็บอย่างเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การเผยแพร่ความรู้ โดยวิธีเผยแพร่ด้วยสื่อทุกประเภท คือ สื่อทางอิเล็กทรอนิกส์และสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการต่อยอดความรู้หรือสร้างประโยชน์จากความรู้ และนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ยิ่ง ๆ ขึ้นไป

สรุปได้ว่า การจัดการความรู้ หมายถึง การนำความรู้ที่มีอยู่ภายในและภายนอกองค์กรทั้งจากตัวบุคคลและกระบวนการทำงาน มาจัดการวิเคราะห์ จัดระเบียบ แยกประเภท พร้อมทั้งนำความรู้มาเชื่อมโยงแบ่งปัน ถ่ายทอด และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ ๆ นำความรู้มาใช้พัฒนาความสามารถของตนเองและองค์กร ซึ่งผู้วิจัยนำมาประมวลได้ 4 ด้าน คือ ด้านการแสวงหาความรู้ ด้านการสร้างความรู้ ด้านการจัดเก็บความรู้ และด้านการใช้ประโยชน์ความรู้ เพื่อยกระดับและปรับปรุงการดำเนินงานในองค์กรให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุด

ความสำคัญของการจัดการความรู้

วิจารณ์ พานิช (2547, หน้า 3) กล่าวว่า การเรียนรู้เรื่องการจัดการความรู้ (Knowledge Management, KM) ด้วยการอ่านหนังสือ หรือฟัง “ผู้รู้” บรรยาย การกระทำเช่นนั้นจะไม่มีทางช่วยให้รู้จักการจัดการความรู้ได้เลย เนื่องจากการจัดการความรู้เป็นทักษะ (Skill) ไม่ใช่ความรู้เชิงทฤษฎี หรือกล่าวให้ชัดเจนขึ้น การจัดการความรู้มีส่วนที่เป็นทักษะสืบสวน และส่วนที่เป็นทฤษฎีเพียงส่วนเดียว (คล้ายพุทธศาสนา) การเรียนรู้โดยการท่องทฤษฎีจึงแทบจะไม่มีประโยชน์ ต้องลงมือทำ จึงจะทำได้และเกิดความรู้ความเข้าใจ และการจัดการความรู้ที่แท้จริงเป็นการจัดการความรู้โดยกลุ่มผู้ปฏิบัติงาน เป็นการดำเนินกิจกรรมร่วมกันในกลุ่มผู้ทำงาน เพื่อช่วยกันดึง “ความรู้ในคน” และ “คว่า” (Captures) ความรู้ภายนอกองค์กรมาใช้ในการทำงาน เป็นวงจรต่อเนื่องไม่จบสิ้น

ประพนธ์ ผาสุกยิต (2548, หน้า 2) กล่าวว่า การจัดการความรู้ เป็นแนวคิดการจัดการสมัยใหม่ที่มองคนในองค์กรเป็นสินทรัพย์อันมีค่า เนื่องจากกระแสโลกที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว องค์กรต่าง ๆ จึงต้องมีการปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ และทำให้คนในองค์กรต้องเป็น Knowledge Worker ที่สามารถทำงานได้อย่างรอบด้าน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีความมุ่งมั่นเพื่อความสำเร็จ ทำงานอย่างมีเป้าหมาย ซึ่งจะต้องเป็นคนที่มีสมรรถนะสูง (High Competency) เพื่อสามารถที่จะผลักดันให้องค์กรอยู่ได้ ในสภาวะแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก KM (Knowledge Management) จะเป็น “ตัวต่อ” หรือ Jigsaw

ขึ้นสำคัญ ที่จะทำให้เกิดการบริหารคุณภาพ จะทำให้เป้าหมายของผู้บริหารทั้งหลายที่ต้องการจะสร้าง “องค์กรแห่งการเรียนรู้” เป็นจริง แนวคิดเรื่องการจัดการความรู้จะมีต้นตอมาจากโลกตะวันตก แต่มีประโยชน์ น่าจะนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทไทยของเรา การจัดการความรู้ทางตะวันตกเริ่มเห็นว่าในปัจจุบันการที่องค์กร หรือบริษัทเอาชนะกันได้นั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับผลผลิตแค่นั้น แต่เป็นการเอาชนะด้วยเรื่องของความคิด เป็นเรื่องการนำเอาสิ่งที่อยู่ในตัวคนมาใช้ มาทำให้เกิดเป็นสิ่งใหม่ขึ้นมา ที่เรามักเรียกกันว่า “นวัตกรรม” “ความรู้” มีบทบาทในการดำรงชีวิต ทั้งช่วยในการตัดสินใจ และเพิ่มอำนาจในการแข่งขันมากขึ้นสำหรับโลกยุคปัจจุบัน ความสำคัญของการจัดการความรู้ ได้มีนักวิชาการและนักการศึกษา ได้เสนอแนะไว้มากมาย บุญดี บุญญาภิจ และคนอื่น ๆ (2548, หน้า 6) เมื่อกว่า 10 ปีมาแล้ว คูจิโร โนนาเกะ (Ikujiro Nonaka) ได้กล่าวถึงความสำคัญของความรู้ว่า การมีความรู้เป็นความได้เปรียบทางการแข่งขันที่ยั่งยืนที่สุด ซึ่งเวลาได้เป็นเครื่องพิสูจน์แล้วว่าคำกล่าวข้างต้นเป็นความจริง โดยเฉพาะโลกยุคปัจจุบัน ซึ่งถือว่าเป็นยุคเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge - Based Economy) ซึ่งเป็นเศรษฐกิจที่อาศัยการสร้าง การกระจายและการใช้ความรู้เป็นตัวขับเคลื่อนหลักที่ทำให้เกิดการเติบโต สร้างความมั่งคั่งและสร้างงานในอุตสาหกรรมทุกรูปแบบ การผลิตและสินค้าที่มีเทคโนโลยีสูง ซึ่งต้องพึ่งพาความรู้และสารสนเทศมีสัดส่วนสูงขึ้นมา ในขณะที่ความสำคัญของการผลิตและการส่งออกสินค้าที่พึ่งพาแรงงานเครื่องจักร และทรัพยากรธรรมชาติลดลง

วิฑูรย์ สิมะโชคดี (2548) สรุปว่า การจัดการความรู้ เป็นแนวคิดทางการบริหารจัดการที่เกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กร และการบริหารการเปลี่ยนแปลงโดยอาศัย “ความรู้” เป็นแกนหลัก และมีเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเพียงเครื่องมือที่ช่วยให้การบริหารจัดการความรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น การจัดการความรู้เป็นแนวคิดการจัดการสมัยใหม่ที่มองคนในองค์กรเป็นสินทรัพย์อันมีค่า เนื่องจากกระแสยุคโลกาภิวัตน์ที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว องค์กรต้องมีการปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลง ทำให้คนในองค์กร มีประสิทธิภาพและคุณภาพ ต้องสามารถทำงานได้เองอย่างรอบด้าน และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีความมุ่งมั่นต่อองค์กร ทำงานอย่างมีเป้าหมายซึ่งจะต้องเป็นคนที่มีความสามารถสูง เพื่อที่จะสามารถผลักดันให้องค์กรสามารถอยู่รอดได้ ในสภาวะแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วมาก นั่นคือ องค์กรต้องมีความสามารถในการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน และการจัดการความรู้ก็เป็นแนวทางหนึ่งที่ทำให้เกิดการสร้างความคุณค่าและมูลค่าเพิ่มให้กับองค์กร ให้กลายเป็นความสามารถในการแข่งขันที่ยั่งยืนต่อไป เช่นเดียวกับแนวคิดของ วีระพจน์ กิมาคม (2548) การทำงานในองค์กรที่ผ่านมา ได้ประสบกับปัญหาต่าง ๆ มากมาย ซึ่งปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นสาเหตุให้องค์กรจำเป็นต้องมีการจัดการความรู้ คือ ข้อมูลสารสนเทศต่าง ๆ ที่มีการให้บริการซึ่งจะต้องมีลักษณะถูกต้อง ทันสมัย เชื่อถือได้ ยังไม่สามารถบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพสามารถบริการได้ทันท่วงที (Real Time) ได้ ความรู้หรือทักษะบางอย่างในการทำงานจะเป็นความรู้ที่เป็นของบุคคลเฉพาะคนเท่านั้น บุคคลอื่น ๆ ที่ทำงานร่วมกันไม่สามารถที่จะทำงานบางอย่างได้ ถ้าหากว่าไม่มีบุคคลคนนั้น และไม่สามารถนำความรู้จากตัวบุคคลมาจัดเก็บไว้ให้เป็นระบบ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์กับองค์กรได้ ตลอดจนไม่มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงาน ถ่ายทอดความรู้ วิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศในหน่วยงาน

สมศักดิ์ ภิญญธรรมากร (2548, หน้า 3) มีความคิดเห็นว่าการจัดการความรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่กระจัดกระจายในองค์กรเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง การจัดการฐานความรู้ (Knowledge Base) สามารถสะสมและรวบรวม มีการส่งเสริม และนำองค์ความรู้มาแบ่งการใช้งาน (Knowledge Sharing) ให้กับทุกคนในองค์กร ทำการต่อยอดภูมิปัญญาเหล่านั้นยิ่งขึ้นไป และนำไปสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) โดยมีสมาชิกขององค์กรเป็นบุคคลเรียนรู้ (Learning Person) การดำเนินงานการบริหารงานในองค์กรมีความซับซ้อนกว่าเดิม มีการแข่งขันกันมากขึ้น ทำให้หน่วยงานต้องทำการพัฒนาองค์กรในทุกด้าน ความรอบรู้ต่าง ๆ จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการแก้ปัญหา และการตัดสินใจของผู้บริหาร ตลอดจนการคาดคะเนเหตุการณ์ที่อาจจะเป็นไปได้ องค์กรต้องมีการเรียนรู้ จากบทเรียนและประสบการณ์ของตนเอง ด้วยเหตุนี้การเก็บรวบรวมความรู้ ทั้งที่ จับต้องได้ เช่น ตำรา เอกสาร คู่มือ อินเทอร์เน็ต และที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งเป็นความรู้ที่สั่งสมอยู่ในแต่ละบุคคล และเชื่อมโยงกับประสบการณ์ ความเชื่อ ค่านิยม ไม่สามารถถ่ายทอดออกมาได้ จึงเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อไม่ให้ความรู้เหล่านั้นสูญหายไป

ทางด้าน **แครปตัน (Crapton, 2005)** ได้แสดงเหตุผลว่า กระบวนการที่สำคัญที่จะทำให้ทราบถึงการแสวงหาความรู้ และนำความรู้มาใช้ในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นระบบ การจัดการความรู้จำเป็นต้องมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง (Continuous Learning) อยู่ตลอดเวลา เพราะการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องจะทำให้บุคคลมีโลกทัศน์ และวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลรู้ว่าควรทำอะไร ไม่ควรทำอะไรในช่วงเวลาไหน รับรู้ถึงข้อดีข้อเสียจากการเลือกปฏิบัติในแนวทางใดทางหนึ่ง ซึ่งความสามารถต่าง ๆ เหล่านี้เอง ที่จะสะท้อนถึงคุณค่าของตัวบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับ กิตติ ลิ้มอภิชาติ (2548) การทำงานโดยการใช้ความรู้ที่ถูกต้อง ทันสมัย โดยวิธีการที่ดีที่สุด มีขั้นตอนน้อยที่สุด ประหยัด (เวลา, ทรัพยากร) มีประสิทธิภาพสูง เป็นนวัตกรรม จะนำมาซึ่งความภาคภูมิใจ ความสนุกและความสุขในการทำงาน ถ้าองค์กรใดมีวิธีการบริหารจัดการความรู้ที่ดี ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจะได้ออกมาโดยตรง ผลประโยชน์ต่อองค์กร คือ ทำให้เป็นองค์กรที่มีความรู้สามารถส่งถ่ายความรู้ให้บุคลากรได้รวดเร็ว มีความเจริญงอกงามและพัฒนาอยู่ตลอดเวลา เพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลทำให้ได้เปรียบต่อองค์กรอื่น

สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2544, หน้า 2 - 4 , อ้างถึงใน วิลาวัลย์ มาคุ้ม, 2549, หน้า 3) ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (2545 - 2549) ได้กำหนดความมุ่งหมายการพัฒนาให้สังคมมีความเข้มแข็งและมีคุณภาพใน 3 ด้าน คือ สังคมคุณภาพ สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ สังคมสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน โดยในด้านสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ มุ่งให้มีการจัดการศึกษาที่เปิดโอกาสให้คนไทยสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต รู้เท่าทันโลกเตรียมพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงและความเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีและวิทยาการต่าง ๆ โดยใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนา เช่นเดียวกับวิสัยทัศน์ของประเทศไทยปี 2550 กำหนดวิสัยทัศน์ภาพรวมด้านการศึกษา สังคม ศาสนาและวัฒนธรรมไว้ว่า ประชาชนสนใจใฝ่รู้ ในการพัฒนาตนเองและการงานอย่างต่อเนื่อง โดยแสวงหาความรู้ทันโลกอยู่ตลอดเวลา (พวงรัตน์ เกสรแพทย์, 2543, หน้า 238)

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การจัดการความรู้ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่จับต้องไม่ได้ (Intangible) เป็นเรื่องทุนทางปัญญา (Intellectual Capital) ที่ในปัจจุบันถือว่ามีค่ายิ่งนัก อันที่จริงแล้วสังคมไทยก็ให้ความสำคัญเรื่องการแสวงหาวิชาความรู้อยู่แล้ว ดังจะเห็นว่ามีคำพูดในเรื่องนี้อยู่มาก เช่น ที่พูดว่ามีวิชาเหมือนมีทรัพย์อยู่นับแสน หรือรู้ไว้ไว้ว่าใส่ป่าแบกหาม ความสามารถในการเจริญเติบโตขององค์กรต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับการจัดการความรู้ที่สามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริง และการจัดการความรู้เป็นผลมาจากข้อมูล

และการจัดการสารสนเทศที่เป็นระบบ โดยระบบสารสนเทศและการพัฒนาความรู้ถือได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการพัฒนาองค์กร หากองค์กรมีความสามารถในการจัดการความรู้จะเป็นข้อได้เปรียบเหนือกว่าผู้อื่น องค์กรจะมีผลการปฏิบัติงานที่ดี เกิดความเจริญก้าวหน้าต่อไป แต่ในระดับพนักงาน การจัดการความรู้มีความสำคัญต่อการพัฒนาตนเองเป็นอย่างมาก ด้านการทำงาน หากนำข้อมูลสารสนเทศมาพัฒนาการปฏิบัติงาน เมื่อบุคคลรู้จักสะสม แสวงหาความรู้ ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ นำความรู้ถ่ายทอดแก่เพื่อนร่วมงาน ใช้อองค์ความรู้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด นำความรู้ที่สั่งสม สร้างประโยชน์ให้กับองค์กรจะทำให้เจริญก้าวหน้าในอาชีพอีกด้วย การจัดการความรู้ โดยเฉพาะความรู้ที่ฝังลึกในตัวคน (Tacit Knowledge) ซึ่งเป็นสินทรัพย์ทางปัญญาที่มีค่ายิ่ง เกิดมาจากการประสบการณ์ในการทำงาน จากค่านิยม ทัศนคติ ที่ได้มาจากการปฏิบัติงานในองค์กร หรืออาจจะเกิดมาจากการมีพรสวรรค์ และเมื่อนำมาผ่านกระบวนการจัดการความรู้ เพื่อนำความรู้ที่ได้ผ่านกระบวนการจัดการความรู้ไปยกระดับความรู้ และนำไปใช้ในการทำงานใหม่ ก็จะทำให้เกิดประโยชน์มากมาย ถ้าองค์กรใดมีการจัดการความรู้เช่นนี้ได้ ก็จะทำให้องค์กรนั้นสามารถพัฒนาไปสู่ “องค์กรแห่งการเรียนรู้” ได้ในที่สุด

องค์ประกอบของการจัดการความรู้

ปัจจุบันองค์กรต่าง ๆ มากมายเห็นถึงความสำคัญของความรู้ ความรู้มีอยู่มากมายในองค์กร แต่ความรู้ไม่สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กรได้ จึงทำให้ความรู้สูญหายไปอย่างน่าเสียดาย ทุกองค์กรจึงเห็นถึงความสำคัญดังกล่าวจึงทำการศึกษาเรื่องของการจัดการความรู้มากขึ้น เมื่อทราบถึงความหมายและความสำคัญแล้ว การเข้าใจการจัดการความรู้ต้องเข้าใจองค์ประกอบ กระบวนการหรือขั้นตอนของการจัดการความรู้อีกด้วย มีผู้เสนอองค์ประกอบ กระบวนการ หรือขั้นตอนของการจัดการความรู้ที่แตกต่างกันออกไป ดังต่อไปนี้

แครปตัน (Crappo, 2005) ได้เสนอแนะองค์ประกอบของการจัดการความรู้ โดยแบ่งออกเป็น 3 ข้อ คือ การแสวงหาความรู้ การประยุกต์ใช้ความรู้ และการพัฒนา/ประเมิน/ติดตามผลความรู้ ดังนี้คือ

ข้อ 1 การแสวงหาความรู้ ได้แก่ การฟังให้มาก การถามให้รู้ การอ่านให้สนุก

ข้อที่ 2 การประยุกต์ใช้ความรู้

ข้อที่ 3 การพัฒนา/ประเมิน/ติดตามผลความรู้

มาร์ควอร์ด (Marquarde, 1996, pp. 27 - 30) ได้นำเสนอองค์ประกอบของการจัดการความรู้ไว้ 4 ประการ ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 การแสวงหาความรู้ (Knowledge acquisition) องค์กรควรแสวงหาความรู้ที่มีประโยชน์และมีผลต่อการดำเนินงานจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกองค์กร เช่น การให้ความรู้กับพนักงาน การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและการลงมือปฏิบัติ การดำเนินการ เปลี่ยนแปลงในกระบวนการการปฏิบัติงานต่าง ๆ การแสวงหาและรวบรวมความรู้จากแหล่งความรู้ภายนอกองค์กร (External Collection of Knowledge) การเป็นผู้นำในการแข่งขันภายใต้สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว องค์กรต้องมีวิสัยทัศน์กว้างไกลเพื่อการปรับปรุงผลงาน และสร้างให้เกิดความคิดใหม่ ๆ อย่างสม่ำเสมอ เพราะการแข่งขันขององค์กร ต้องอาศัยความคิดและการสร้างสรรค์ด้วยข้อมูลสารสนเทศจากสภาพแวดล้อมภายนอกด้วยวิธีการต่าง ๆ ดังนี้ การจ้างที่ปรึกษาการจ้างพนักงานใหม่ การร่วมมือกับองค์กรอื่น ๆ การเปิดรับข่าวสารจากหลากหลายสื่อ อาทิ สื่อสิ่งพิมพ์ อีเมลล์ บทความ โทรทัศน์ วิทยุทัศน์ และภาพยนตร์

องค์ประกอบที่ 2 การสร้างความรู้ (Knowledge Creation) เป็นสิ่งที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่การสร้างความรู้ใหม่เกี่ยวข้องกับแรงผลักดัน การหยั่งรู้และความเข้าใจอย่างลึกซึ้งที่เกิดขึ้นในแต่ละบุคคลทุก ๆ คนสามารถเป็นผู้สร้างความรู้ได้ในรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้ บุคคลให้ความรู้ที่ตนเองมีอยู่กับผู้อื่นความรู้ที่ได้จากการรวมและสังเคราะห์ การเรียนรู้โดยการปฏิบัติ การแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ

องค์ประกอบที่ 3 การจัดเก็บและค้นคืนความรู้ (Knowledge Storage) การจัดเก็บต้องกำหนดสิ่งสำคัญที่จะเก็บไว้เป็นองค์ความรู้ วิธีการในการเก็บรักษา และการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ตามความต้องการองค์การ ต้องเก็บรักษาสิ่งที้องค์การเรียกว่าเป็นความรู้ไว้ให้ดีที่สุด ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลสารสนเทศ ผลสะท้อนกลับ การวิจัย และการทดลอง การบันทึกเป็นฐานข้อมูล (Database) หรือการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจน รวมทั้งที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทางมนุษย์ด้วย เช่น การสร้างและการจดจำของปัจเจกบุคคล คือ ต้องมีการจัดหมวดหมู่ตามองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น ตามความจำเป็นของการเรียนรู้ วัตถุประสงค์ของงาน ความชำนาญของผู้ใช้หน้าที่/การใช้สารสนเทศและสถานที่ตั้งที่สารสนเทศถูกเก็บไว้ เป็นต้น การค้นคืนความรู้ (Retrieval) เป็นลักษณะของการเข้าถึงสิ่งที่ผู้ใช้ต้องการเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน ต่อไป

องค์ประกอบที่ 4 การถ่ายทอดและใช้ประโยชน์ความรู้ (Knowledge Transfer) มีความจำเป็นสำหรับองค์การ เนื่องจากองค์การจะเรียนรู้ได้ดีขึ้น เมื่อความรู้มีการกระจายและถ่ายทอดไปอย่างรวดเร็ว ตลอดจนเหมาะสมทั่วทั้งวงการ การถ่ายทอด และการใช้ประโยชน์จากความรู้ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกลไกด้านอิเล็กทรอนิกส์ นอกจากนี้การเคลื่อนที่ของสารสนเทศ และความรู้ระหว่างบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่งนั้น เป็นไปได้โดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ

ดาเวนพอร์ท เดอลองและเบียร์ส (Davenport De long & Beers, 1998, pp. 45 - 47) ได้ให้ขั้นตอนของการจัดการความรู้ว่ามี 5 ขั้นตอน

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างความรู้ได้จาก 3 แหล่ง คือ ความรู้จากภายนอก ความรู้และประสบการณ์ของพนักงานในองค์การ และความรู้จากกิจกรรม องค์การหรือความรู้เปิดเผยที่องค์การสร้างขึ้น

ขั้นตอนที่ 2 การแลกเปลี่ยนความรู้หรือการแบ่งปันความรู้จะต้องไม่ใช่เฉพาะเทคโนโลยีเพียงเดียว ต้องมีการใช้คนด้วย เช่น การประชุม อบรม สัมมนา การสร้างเครือข่าย การประชุมทางไกล ต้องมีการส่งเสริมและสนับสนุนและต้องใช้เวลา

ขั้นตอนที่ 3 การยกระดับความรู้ หลักการที่สำคัญ คือ จะทำอย่างไรจึงจะทำให้คนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการทำงานที่แตกต่างไปจากเดิม

ขั้นตอนที่ 4 การเก็บความรู้ ต้องจัดการให้ความรู้เป็นเสมือนหนึ่งสินทรัพย์ขององค์การ ในฐานะที่ความรู้เป็นสินทรัพย์เช่นเดียวกับการให้ความสำคัญต่อการแสดงบุคคล

ขั้นตอนที่ 5 การนำความรู้ไปใช้ ความรู้ที่ถูกจัดเก็บไว้จะมีการนำไปใช้ให้แพร่หลายเพื่อประโยชน์ในการเพิ่มความสามารถและทักษะของพนักงาน การเพิ่มผลผลิต บริการและสร้างความประทับใจ

น้ำทิพย์ วิชาวิน (2547, หน้า 30) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการจัดการความรู้ขององค์การ คือการนำความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคลมาใช้ประโยชน์ โดยสร้างแหล่งจัดเก็บความรู้และพัฒนาวิธีการเข้าถึงความรู้ได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพโดยมีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การจัดหาหรือการสร้างความรู้ (Knowledge Acquisition) เป็นกระบวนการพัฒนาและสร้างความรู้ใหม่จากทักษะและความสัมพันธ์ระหว่างคนในองค์กร เป็นวิธีการพัฒนาความรู้ของแต่ละบุคคลในลักษณะของกระบวนการแลกเปลี่ยนประสบการณ์โดยการระดมความคิด การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างบุคคลในกลุ่ม

ขั้นตอนที่ 2 การแบ่งปันความรู้ (Knowledge Sharing) เป็นขั้นตอนต่อมาในการนำเอาความรู้ที่สร้างไว้หรือบันทึกไว้ออกมาเผยแพร่ให้เป็นที่รับรู้และแพร่หลายในองค์กร โดยใช้เครื่องมือในการติดต่อสื่อสารที่เรียกว่า ได้แก่ จดหมายอิเล็กทรอนิกส์, Newsgroup

ขั้นตอนที่ 3 การใช้หรือการเข้าถึงความรู้ (Knowledge Utilization) เป็นการใช้ความรู้ในองค์กรจากฐานข้อมูล วรรณกรรม เอกสาร การสนทนาเป็นการผสมผสานความรู้จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2550) การจัดการความรู้หรือการพัฒนาความรู้ มีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเข้าถึงความรู้ด้วยวิธีการต่าง ๆ (Knowledge Access)

ขั้นตอนที่ 2 การประเมินความถูกต้องของความรู้ (Knowledge Validation)

ขั้นตอนที่ 3 การตีค่า/การใช้ความรู้ให้คุ้มค่า (Knowledge Valuation)

ขั้นตอนที่ 4 การทำความรู้ให้ง่ายที่จะใช้ (Knowledge Optimization) การนำความรู้ออกมาเป็นกฎเกณฑ์ระเบียบต่าง ๆ

ขั้นตอนที่ 5 การกระจายความรู้ (Knowledge Dissemination) ปัจจุบันความรู้เป็นสมบัติสาธารณะที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ อยู่ที่ความสามารถของแต่ละคนที่จะเข้าถึงความรู้

วิจารณ์ พาณิช (2548, หน้า 12) ได้เสนอกระบวนการจัดการเพื่อให้มีการนำความรู้ มาใช้ประโยชน์ ประกอบด้วย

1) การกำหนดความรู้ที่ต้องการใช้ (Define) เป็นการนำวิสัยทัศน์ เป้าหมายและวัตถุประสงค์ กำหนดความรู้ที่ต้องการใช้

2) การเสาะหาและยึดกุมความรู้ (Capture) เป็นการพัฒนาขีดความสามารถในการเสาะหาความรู้และยึดกุมความรู้ ที่กระจัดกระจายหรือแฝงอยู่ตามที่ต่าง ๆ มาใช้ประโยชน์ ดำเนินการอย่างสม่ำเสมอจนเกิดทักษะและความชำนาญในการเสาะหา ตลอดจนยึดกุมแหล่งของความรู้ที่จะเสาะหา หรือจากที่ผู้ทำงานด้วยกันในองค์กร

3) การสร้างความรู้ (Create) ในมุมมองเดิม ความรู้จะต้องสร้างโดยผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญ ในมุมมองใหม่ ความรู้เกิดขึ้นทุกจุดของการทำงาน โดยทุกคนที่ทำงานเป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในสมองซึ่งอาจจะพูดออกมาไม่ได้ การสร้างความรู้อาจทำได้ทั้งก่อนลงมือทำ ระหว่างทำงานและสรุปประมวลประสบการณ์หลังจากการทำงาน

4) การกลั่นกรอง (Distill) ความรู้บางอย่างเป็นสิ่งล้ำสมัย บางอย่างเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมกับบริบทหรือสภาพแวดล้อม จึงเป็นต้องมีการกลั่นกรองเพื่อนำความรู้ที่เหมาะสมมาใช้

5) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Share) เป็นสิ่งสำคัญที่สุด เพราะแต่ละคนมีมุมมองต่อความรู้ไม่เหมือนกันต้องมาแลกเปลี่ยนมิฉะนั้นจะเก็บอยู่ภายในตัวไม่มีการยกระดับความรู้ ถ้าหากขาดการแลกเปลี่ยนความรู้ที่มีอยู่จะเก่าและล้าสมัย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นสิ่งที่ยากที่สุด คนไม่ยอมแลกเปลี่ยนเพราะกลัวเสียเปรียบต้องสร้างเงื่อนไขและกติกาที่ส่งเสริมการแลกเปลี่ยน การแบ่งปัน ให้เกิดประโยชน์แก่ ผู้มีพฤติกรรมแบ่งปันความรู้และไม่ให้ผลประโยชน์แก่ผู้มีพฤติกรรมกักตุนหรือปิดกั้นความรู้

6) การประยุกต์ใช้ความรู้ (Use) ทำให้เกิดผลจากการใช้ความรู้เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์/บริการ พัฒนาการดำเนินงานพัฒนาสมาชิกองค์กร

ประพนธ์ ผาสุกยัต (2549, หน้า 37 - 44) เป็นผู้คิดเครื่องมือในการจัดกระบวนการความรู้ หรือจัดปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนเรียกว่า “โมเดลปลาหู” สำหรับใช้ทำความเข้าใจ 3 ส่วนของการจัดการความรู้สัมพันธ์กับบุคคล 3 กลุ่ม ในการดำเนินการจัดการความรู้เปรียบ KM กับปลาหู ซึ่งปลาหูจะประกอบด้วย 3 ส่วน คือส่วนหัว ส่วนตัวและหาง หัวปลาหูจะเป็นส่วนที่เรียกว่า “ KV ” ซึ่งย่อมาจาก Knowledge Vision หมายถึง ส่วนที่เป็นวิสัยทัศน์หรือเป็นทิศทางของการจัดการความรู้ ส่วนที่ 2 เป็นส่วนของตัวปลาที่เรียกว่า “ KS ” ย่อมาจาก Knowledge Sharing ซึ่งเป็นส่วนของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Share and Learn) ซึ่งเป็นส่วนที่สำคัญและท้าทายที่สุดของทั้ง 3 ส่วน ส่วนที่ 3 ซึ่งเป็นสิ่งสุดท้าย คือ ส่วนของหางปลาที่เรียกว่า “ KA ” ย่อมาจาก Knowledge Assets ซึ่งหมายถึง ความรู้ที่ถูกเก็บสะสมไว้เป็นคลังความรู้ ซึ่งต้องมีการอัปเดตให้มีความทันสมัย ต่อเหตุการณ์อยู่เสมอ อาจใช้การเล่าเรื่อง (Storytelling) ใช้กรณีศึกษา (Case Study) และมีการใส่ชื่อบุคคลอ้างอิงหรือแหล่งข้อมูลเพิ่มเติมด้วยในส่วนของหางปลาหู เป็นส่วนที่มีเทคโนโลยีสารสนเทศมาเกี่ยวข้อง เป็นเครื่องมือส่งเสริมให้เกิดเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยเฉพาะอินเทอร์เน็ต ที่สามารถทำหน้าที่เป็นพื้นที่เสมือน (Virtual Space) ให้คนที่อยู่ไกลกันได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้อย่างกว้างขวาง

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การจัดการความรู้ สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กรได้ บุคลากรต้องเข้าใจถึงองค์ประกอบ กระบวนการ และขั้นตอนของการจัดการความรู้ องค์ประกอบกระบวนการและขั้นตอนการจัดการความรู้ซึ่งผู้วิจัยสรุปได้ 4 ขั้นตอนคือ

- 1) การแสวงหาความรู้
- 2) การสร้างหรือพัฒนาความรู้
- 3) การจัดเก็บความรู้
- 4) การแลกเปลี่ยนและใช้ประโยชน์ความรู้ให้คุ้มค่า โดยมีเครื่องมือการนำความรู้จากแหล่งความรู้ทั้งภายในและภายนอกองค์กร อาจเป็นตัวบุคคล สิ่งของ เทคโนโลยี และนวัตกรรมใหม่ ๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์ ปรับปรุงและพัฒนาบุคลากรในองค์กรเพื่อพัฒนาองค์กรให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

2

แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ โดยยึดชุมชนเป็นฐาน

การศึกษาชุมชน

สนธยา พลศรี (2545) ได้ให้ความหมายของการศึกษาชุมชนว่า หมายถึง การสำรวจและศึกษาวิเคราะห์ ความจริงในข้อมูลต่าง ๆ ของชุมชนทั้งในด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจการเมือง การปกครอง ปัญหาและ ความต้องการของชุมชน เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชนต่อไป

1. ประเภทของการศึกษาชุมชน อาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1.1 การศึกษาเฉพาะด้าน โดยเป็นการศึกษาในด้านใดด้านหนึ่ง หรือเรื่องใดเรื่องหนึ่งเท่านั้น เช่น สุขภาพอนามัย การศึกษา การเกษตร ศาสนา เป็นต้น

1.2 การศึกษาทั่ว ๆ ไป เป็นการศึกษารวมอย่างกว้างขวางหรือหลาย ๆ ด้าน ไปพร้อม ๆ กัน

2. ความมุ่งหมายของการศึกษาชุมชน

2.1 เพื่อทราบข้อมูลต่าง ๆ ของชุมชน

2.2 เพื่อทราบปัญหาต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน

2.3 เพื่อทราบความต้องการต่าง ๆ ของประชาชนในชุมชน

2.4 เพื่อทราบความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนในชุมชนและความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนในชุมชน กับหน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ ทั้งในและภายนอกชุมชน

2.5 เพื่อทราบถึงความเชื่อ ค่านิยม เจตคติ ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมต่าง ๆ ของ ประชาชนในชุมชน

2.6 เพื่อทราบถึงศักยภาพและขีดความสามารถของชุมชน เช่น ผู้นำกลุ่ม องค์กร สถาบันต่าง ๆ ทรัพยากรทั้งที่เป็นคนและเป็นวัตถุ เป็นต้น

2.7 เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาไปใช้ดำเนินการพัฒนาชุมชนในขั้นตอนต่าง ๆ

3. วิธีการศึกษาชุมชนการศึกษาชุมชนมีวิธีการศึกษาหลายวิธี แต่วิธีการที่นิยมกันอย่างแพร่หลายมี ดังนี้

3.1 การสังเกตเป็นการศึกษาเพื่อทราบถึงข้อมูลเบื้องต้นโดยตรงของชุมชนด้วยการบันทึก สภาวะการณ์ที่เป็นจริงตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้นซึ่งผู้สังเกตอาจไม่เข้าไปหรือเข้าไปมีส่วนร่วมใน สภาวะการณ์นั้นก็ได้

3.2 การสัมภาษณ์ เป็นกระบวนการสื่อสารระหว่างบุคคลด้วยการพบปะกับผู้ให้ข้อมูลโดยตรง โดยทั่วไปมี 3 รูปแบบ คือ การสัมภาษณ์เป็นรายบุคคลและรายกลุ่ม การสัมภาษณ์แบบมาตรฐาน ซึ่งกำหนดคำถามไว้อย่างแน่นอนล่วงหน้า และการสัมภาษณ์แบบไม่มีคำถามที่แน่นอน

3.3 การใช้แบบสอบถาม ในการใช้แบบสอบถามเพื่อการศึกษาชุมชนนั้น ข้อที่ควรระวังเป็นอย่างยิ่ง คือ การสร้างแบบสอบถาม ซึ่งต้องให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ และครอบคลุมในสิ่งที่ต้องการศึกษาทั้งหมด เนื่องจากผู้ทำการศึกษาชุมชนอาจจะไม่มีโอกาสได้พบกับกลุ่มประชากรที่ศึกษาเลยก็ได้

3.4 การศึกษาจากผู้รู้และแหล่งวิชาการต่าง ๆ ทั้งเป็นบุคคล เช่น นักวิชาการ หรือผู้ที่มีความรู้ ผู้ที่เกี่ยวข้องในเรื่องนั้น ๆ และจากเอกสารข้อมูลต่าง ๆ ที่หน่วยงานราชการต่าง ๆ ได้ศึกษาไว้แล้ว

3.5 การสำรวจ เป็นการศึกษามุมชนโดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์เข้าช่วยและอย่างมีระบบ ซึ่งอาจใช้วิธีอื่น ๆ ร่วมกัน เช่น การทำแผนที่ การถ่ายรูป การสัมภาษณ์ การบันทึกการสืบประวัติ เป็นต้น

3.6 การวิจัย เป็นการค้นหาความรู้ ความจริงที่เชื่อถือได้ โดยใช้วิธีการที่เป็นระบบแบบแผนทางวิทยาศาสตร์ เพื่ออธิบายความรู้ ความจริงและนำผลที่ได้ไปสร้างกฎเกณฑ์ทฤษฎีต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้ในการอ้างอิง และเป็นการทำให้สามารถทำนายและควบคุมการเกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ ได้

หลักในการศึกษาชุมชน **ทองคุณ หงส์พันธ์** (2522: 107) ได้เสนอหลักการศึกษามุมชนไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. ต้องศึกษาต่อเนื่องกันไปตลอดเวลา
2. ใช้วิธีการหลาย ๆ วิธีและทดลองทำหลาย ๆ ครั้ง
3. ใช้วิธีวิทยาศาสตร์ โดยเริ่มจากการตั้งจุดมุ่งหมาย การวางโครงการ การลงมือกระทำและการประเมินผล ตามลำดับ

4. ใช้หลักฐาน วัสดุ อุปกรณ์ อย่างเพียงพอ และใช้อุเบกษาในการพิจารณา

5. สร้างความรู้สึกและความสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้ที่ศึกษา เพราะมีโอกาสได้ข้อมูลที่แท้จริงได้มากขึ้น

การวิเคราะห์ชุมชน

สนธยา พลศรี (2545) ได้อธิบายเกี่ยวกับการวิเคราะห์ชุมชน ที่มีขั้นตอนสำคัญที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ดังนี้

1. **ประเภทของปัญหาชุมชน** ปัญหาต่าง ๆ ในชุมชนนั้นมีมากมายหลายปัญหา แต่อาจจะจำแนกตามลักษณะของปัญหาได้ 5 ประเภท คือ

1.1 ปัญหาด้านเศรษฐกิจ เช่น ความยากจน ขาดเงินทุน เป็นต้น

1.2 ปัญหาด้านสังคม เช่น การเพิ่มของประชากรมาก ด้อยการศึกษา เป็นต้น

1.3 ปัญหาด้านวัฒนธรรม เช่น วัตถุนิยม การรับวัฒนธรรมตะวันตกมากเกินไป

1.4 ปัญหาด้านการเมืองการปกครอง เช่น การซื้อสิทธิ์ขายเสียง การไม่มีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นต้น

1.5 ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย

2. **ระดับของปัญหา** ปัญหาต่างๆ ในชุมชนนั้น อาจจัดลำดับความรุนแรงหรือความจำเป็นเร่งด่วนได้ 3 ระดับ คือ

2.1 ปัญหาที่เกิดจากความต้องการที่แท้จริง เป็นสิ่งที่ชาวบ้านรู้สึกว่ามีความต้องการมากที่สุด ต้องจัดให้หมดไป ควรเริ่มแก้ไขปัญหามาจากความต้องการที่แท้จริงของชุมชนก่อน

2.2 ปัญหาที่เกิดจากความต้องการที่มีความรุนแรงน้อยมาก เป็นปัญหาซึ่งเกิดจากความต้องการของชุมชนที่อาจจะรู้สึกว่าเป็นข้อขัดข้องเล็กน้อยบ้าง แต่ยังไม่เห็นถึงความจำเป็นที่จะทำการแก้ไขในทันทีทันใด ต้องให้การศึกษา แนะนำให้เห็นถึงคุณและโทษของสิ่งเหล่านั้นจนประชาชนยอมรับว่าเป็นความต้องการที่จำเป็นที่สุดก่อน จึงจะได้รับความร่วมมือในการพัฒนาเป็นอย่างดี

2.3 ปัญหาที่เกิดจากความต้องการของประชาชนไม่รู้สึกเดือดร้อน เป็นปัญหาที่ประสບอยู่แต่ไม่รู้ว่า เป็นปัญหาและควรแก้ไข ต้องให้การศึกษาและแนะนำอย่างมากต้องอดทนและใช้เวลาานจึงจะสามารถทำให้ประชาชนยอมรับว่าเป็นปัญหา และร่วมกันขจัดปัญหาให้หมดไป

3. **ขั้นตอนของการวิเคราะห์ปัญหาชุมชน** ในการวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน อาจมีขั้นตอนของการวิเคราะห์ที่สำคัญ 3 ขั้นตอน คือ

3.1 การค้นหาปัญหาที่แท้จริงของชุมชน อาจดำเนินการได้โดยใช้ 4 หลักเกณฑ์ช่วยซึ่งได้แก่ ความร้ายแรงเร่งด่วน ผลกระทบต่อคนส่วนมาก การยอมรับของชุมชน และผลเสียหายในอนาคต

3.2 การค้นหาสาเหตุของปัญหาชุมชน โดยสาเหตุของปัญหาอาจกระทำได้จากที่มาของปัญหา สาเหตุของปัญหาทุกแง่มุม สาเหตุที่แท้จริง และสืบหาต้นตอของปัญหา

3.3 การแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาชุมชน ซึ่งสามารถดำเนินการได้โดย การศึกษารายละเอียดอย่างรอบคอบ นำสาเหตุที่แท้จริงมาพิจารณา กำหนดวิธีการแก้ไขปัญหาหลาย ๆ วิธีศึกษาความเป็นไปได้และความสอดคล้องกับสภาพชุมชน และประการสุดท้ายประหยัดมีประโยชน์ และมีประสิทธิภาพสูงสุด

เทคนิคการศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาชุมชน **ปารีชาติ วลัยเสถียร (2543: 76 - 91)** ได้สรุปสาระสำคัญโดยสังเขปได้ดังนี้

1. **การประเมินสถานะชนบทแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal: PRA)** เป็นเทคนิคการศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาชุมชนที่เกิดจากแนวคิดที่ว่า การศึกษาชุมชน คือสิ่งที่ชุมชนควรกระทำเอง เพราะยังมีเรื่องของคนในชุมชนไม่รู้ ไม่เข้าใจ และไม่ตระหนักถึงอีกหลายประการ ทำให้ไม่สามารถหาแนวทางป้องกันแก้ไขปัญหาเหล่านั้นได้

2. **การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research: PAR)** เป็นเทคนิคการศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาชุมชนที่เน้นให้คนในชุมชนสามารถรวมตัวกันในรูปแบบขององค์กรประชาชนที่มีประสิทธิภาพ โดยเพิ่มศักยภาพของคนในชุมชนด้วยระบบข้อมูลให้ประชาชนเห็นความสำคัญของข้อมูล เพราะข้อมูลจะช่วยให้คนในชุมชนสามารถวิเคราะห์ปัญหาและดำเนินการพัฒนาต่อไปได้ ซึ่งข้อดี คือ เป็นการศึกษาวเคราะห์ปัญหาชุมชนที่จะนำไปสู่การป้องกันและการแก้ไขปัญหาหรือการพัฒนาด้วยคนในชุมชนขึ้น จึงต้องฝึกอบรมให้คนในชุมชน มีความรู้มีทักษะในการศึกษาวิจัย การจัดทำแผนและโครงการ การบริหารจัดการชุมชนบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในทุก ๆ ขั้นตอน

3. การศึกษาวิเคราะห์ระบบชนบท (Rural System Analysis: RSA) เป็นการศึกษาวิเคราะห์ระบบชนบทเป็นเทคนิคการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาชุมชนอย่างหนึ่ง ที่สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลและกรอบในการวิเคราะห์ข้อมูลให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาและการพัฒนาชุมชนที่กำหนดได้ โดยทั่วไปเน้นการศึกษาในระบบย่อยของชุมชนเพื่อให้การพัฒนาชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจ องค์ประกอบย่อยต่าง ๆ ของชุมชน เข้าใจสภาพปัญหาการพัฒนาของชุมชน โดยการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของคน ทรัพยากรต่าง ๆ กลุ่มผู้นำภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีอยู่ในชุมชนเข้าด้วยกัน เพื่อนำไปใช้แก้ปัญหาที่เกิดขึ้น โดยมีข้อดีคือ ทำให้คนในชุมชนเข้าใจสถานการณ์ต่าง ๆ ของชุมชน เกิดความตระหนักในปัญหาและมีความคิดริเริ่มในการแก้ปัญหาของชุมชน สามารถวิเคราะห์ วางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบและเกิดกระบวนการเรียนรู้ทั้งคนในชุมชนและนักพัฒนาชุมชน

4. การวิเคราะห์ชุมชนด้วยความละเอียดอ่อน (Soft System Analysis: SSA) เป็นเทคนิคการศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาชุมชนที่ยึดถือปรัชญาของการพัฒนาชุมชนเป็นพื้นฐานสำคัญซึ่งมีลักษณะสำคัญคือ เป็นเทคนิควิธีการที่เชื่อว่าการพัฒนาชุมชนต้องเริ่มต้นหรือแก้ไขปัญหากจากสิ่งที่คนในชุมชนต้องการอย่างแท้จริง โดยคนที่อยู่นอกชุมชนต้องเคารพในความคิดของคนในชุมชนยอมรับในศักดิ์ศรี ศรัทธาในศักยภาพหรือพลังความสามารถของชุมชน นักพัฒนาชุมชนหรือคนภายนอกชุมชนต้องเข้าใจสภาพของชุมชนอย่างลึกซึ้ง จึงจะสามารถร่วมคิดร่วมทำและเอื้อประโยชน์ให้ชุมชนในการพึ่งพาตนเองได้ นักพัฒนาชุมชนที่ทำการศึกษาและวิเคราะห์สภาพการณ์ของชุมชนที่เป็นอยู่จริงร่วมกับคนในชุมชนด้วยความละเอียดอ่อน เพื่อผลการวิเคราะห์ที่ถูกต้องเป็นที่ยอมรับและสามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาชุมชนได้ตรงตามความต้องการและสุดท้ายเน้นความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนและกิจกรรมการพัฒนาชุมชนที่เกิดขึ้นให้แก่คนในชุมชนเป็นสำคัญ

กิจกรรมแบบมีส่วนร่วมที่ยึดชุมชนเป็นฐาน

การเรียนรู้เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถและทักษะในการประกอบอาชีพของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ต่างก็มีจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกันโดยเฉพาะการเรียนรู้โดยยึดชุมชนเป็นฐาน ถือเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงที่บูรณาการกับวิถีชีวิตโดยใช้กระบวนการคิด การทำแก้ปัญหาและพัฒนา โดยยึดศักยภาพของบุคคลและชุมชนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต โดยส่งเสริมการรวมกลุ่มอาชีพ สร้างเครือข่ายอาชีพ มีระบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และประสบการณ์ภายใต้วัฒนธรรมของชุมชน มีกลยุทธ์เพื่อการแข่งขันของชุมชน เป็นชุมชนที่ใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการและพัฒนาอาชีพ (ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน, 2547) โดยมีกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมที่ยึดชุมชนเป็นฐาน จำแนกได้ ดังนี้

1. กิจกรรม AIC

อรพินท์ สพอิชชัย (2538: 13-16) ได้กล่าวถึง กิจกรรม AIC (Appreciation InfluenceControl) คือ การประชุมปฏิบัติการที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ และข้อมูลต่าง ๆ ซึ่งกระทำให้เกิดความเข้าใจสภาพปัญหา ข้อจำกัด ความต้องการและศักยภาพของผู้ที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหา และกำหนดแนวทางในการพัฒนาได้ตรงกับความต้องการของชุมชนและสอดคล้องกับความเป็นจริงกิจกรรมAIC ประกอบด้วยขั้นตอนหลัก 3 ขั้นตอน ได้แก่

1.1 ขั้นตอนการสร้างความรู้ (Appreciation: A) เป็นขั้นตอนการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ โดยการเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนแสดงความคิดเห็น รับฟังและหาข้อสรุปร่วมกันอย่างเป็นประชาธิปไตย แบ่งเป็น 2 ช่วง คือ ช่วง A1 เป็นการร่วมกันสรุปสภาพและวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชนในปัจจุบัน และช่วง A2 ซึ่งเป็นการร่วมกันกำหนดอนาคตของชุมชนว่าต้องการให้เกิดการพัฒนาในทิศทางใด

1.2 ขั้นตอนการสร้างการพัฒนา (Influence: I) เป็นขั้นของการหาแนวทางในการพัฒนาหมู่บ้าน และจัดลำดับความสำคัญของโครงการพัฒนา แบ่งเป็น 2 ช่วงคือ ช่วง I1 เป็นการร่วมกันคิดโครงการที่จะจัดทำ และกำหนดวิธีการสำคัญหรือยุทธศาสตร์การพัฒนาเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ และช่วง I2 เป็นการจัดลำดับความสำคัญของโครงการที่คิดขึ้นมา

1.3 ขั้นตอนในการสร้างแนวทางปฏิบัติ (Control: C) คือการนำวิธีการสำคัญหรือยุทธศาสตร์การพัฒนามากำหนดเป็นแผนปฏิบัติการอย่างละเอียด ว่าทำอะไรมีหลักการและเหตุผลอย่างไร มีเป้าหมายอย่างไร ใครเป็นผู้รับผิดชอบหลักในงบประมาณเท่าไร จากแหล่งใด และรายละเอียดอื่น ๆ ตามที่ควรระบุไว้ แบ่งเป็น 2 ช่วงเช่นกันคือ ช่วง C1 การแบ่งกลุ่มรับผิดชอบและช่วง C2 การตกลงรายละเอียดในการดำเนินงาน

เมื่อพิจารณาขั้นตอนของกิจกรรม AIC ข้างต้น จะพบว่ามีขั้นตอนของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมอยู่ด้วย ที่เห็นชัดเจนคือในขั้นตอนที่ 1 ขั้นตอนการสร้างความรู้ มีการดำเนินกิจกรรมเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพชุมชน และร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันของชุมชน ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ ถือว่าเป็นกิจกรรมในการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ซึ่งเป็นการวิจัยที่มุ่งศึกษาค้นคว้าข้อเท็จจริงที่ปรากฏอยู่ว่าเป็นอย่างไร มีอะไรเกิดขึ้นบ้างแล้วบรรยายสภาพที่ปรากฏอยู่นั้นให้ทราบหรือมีอีกทางหนึ่งถือได้ว่าเป็นการวิจัยเชิงบรรยาย (Descriptive Research) ซึ่งเป็นการวิจัยที่มุ่งบรรยายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นว่าคืออะไรมีลักษณะอย่างไร รวมทั้งศึกษาความสัมพันธ์ของการปฏิบัติแนวคิดหรือเจตคติ โดยเน้นเรื่องราวในปัจจุบันเป็นสำคัญ นอกจากนี้ในขั้นตอนที่ 2 ขั้นตอนการสร้างแนวทางการพัฒนาที่มีการดำเนินกิจกรรมโดยให้ผู้เข้าร่วมประชุมในขั้นตอนที่ 2 ขั้นตอนการสร้างแนวทางการพัฒนาที่มีการดำเนินกิจกรรมโดยให้ผู้เข้าร่วมประชุมร่วมกันคิดโครงการที่จะจัดทำและกำหนดวิธีการสำคัญหรือยุทธศาสตร์การพัฒนา เพื่อให้บรรลุร่วมกันคิดโครงการที่จะจัดทำและกำหนดวิธีการสำคัญหรือยุทธศาสตร์การพัฒนา เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ร่วมกันจัดลำดับความสำคัญของโครงการที่คิดขึ้นมานั้น ถือได้ว่าเป็นกิจกรรมในการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) การวิจัยแบบนี้มุ่งศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ในการทำงาน เพื่อพัฒนาทักษะใหม่ ๆ หรือวิธีการใหม่ ๆ นำมาแก้ไขสภาพการทำงานให้ดีขึ้น

2. กิจกรรม FSC

ทวีศักดิ์ นพเกษร (2542: 32-44) ได้กล่าวถึงกิจกรรม FSC (Future Search Conference) หรือ การประชุมเพื่อสร้างอนาคตร่วมกัน เป็นการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ของผู้แทนกลุ่มเฉพาะหลายประเภท ซึ่งต่างก็มีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องนั้นมาร่วมกันทำงานและสร้างวิสัยทัศน์ (Vision) เพื่อให้ได้แผนหรือแนวทางปฏิบัติสำหรับนำไปปฏิบัติจนบรรลุวัตถุประสงค์ตามวิสัยทัศน์ของกลุ่ม ทั้งนี้โดยใช้อาณาเขตที่เติมไปด้วยความหวังเป็นจุดประสงค์ในการทำงาน (ไม่ใช่ปัญหาเป็นตัวตั้ง เพราะจะทำให้รู้สึกท้อแท้ และสิ้นหวังในการแก้ปัญหา) ในการประชุม FSC บางกิจกรรมจะมีประจักษ์ร่วมกันของผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมดหรือที่เรียกว่า กลุ่มใหญ่ บางกิจกรรมจะมีการแบ่งผู้เข้าประชุมเป็นกลุ่มย่อย ซึ่งที่นิยมใช้มี 2 แบบ คือกลุ่มผสม ซึ่งสมาชิกในกลุ่มมีลักษณะหลากหลาย มีพื้นฐานและฐานะทางสังคมที่แตกต่างกันและกลุ่มเฉพาะ ซึ่งสมาชิกในกลุ่มมีลักษณะเฉพาะบางประการร่วมกัน เช่น มีสถานะทางสังคมระดับเดียวกัน เพศเดียวกัน วัยเดียวกัน เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับกระบวนการของกิจกรรม FSC ที่ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 3 ส่วน ได้แก่

1. การวิเคราะห์เหตุการณ์ในอดีต เพื่อเชื่อมโยงกับสภาพการณ์และแนวโน้มในปัจจุบัน
2. การวิเคราะห์และสังเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบัน เพื่อความเข้าใจในทิศทางและปัจจัยที่มีอิทธิพลในประเด็นหลักของการประชุม
3. การสร้างจินตนาการถึงอนาคตที่พึงปรารถนาในประเด็นหลักของการประชุมเพื่อร่วมกับกำหนดความคิดเห็นและสร้างแผนปฏิบัติการไปสู่อนาคตร่วมกัน
 - องค์ประกอบหลักของกระบวนการของกิจกรรม FSC แบ่งออกเป็นขั้นตอนย่อย ๆ อีก ดังนี้
 1. การวิเคราะห์เหตุการณ์ในอดีต แบ่งเป็น 3 ขั้นตอนมีชื่อเรียกเฉพาะ และกิจกรรม ดังนี้
 - 1.1 เส้นแบ่งเวลา แบ่งผู้เข้าประชุมเป็นกลุ่มผสม โดยให้ทุกคนสะท้อนข้อมูลประสบการณ์ในอดีตด้านต่าง ๆ ของตนเองออกมา
 - 1.2 เข้าใจอดีต ใช้การประชุมแบบกลุ่มผสม เพื่อให้ทุกคนนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อระบุและแปลความหมายของสถานการณ์ในอดีต
 - 1.3 การหยั่งเห็น เป็นการประชุม “กลุ่มใหญ่” เพื่อให้ทุกคนเสนอความเห็นและวิจารณ์ผลการวิเคราะห์ของกลุ่มต่าง ๆ
 2. การวิเคราะห์และสังเคราะห์สภาพการณ์ปัจจุบัน แบ่งเป็น 4 ขั้นตอน มีชื่อเรียกเฉพาะและกิจกรรมดังนี้
 - 2.1 การสร้างแผนที่ความคิด (Mind Map) เป็นการประชุมกลุ่มใหญ่ เพื่อสร้างภาพรวมทิศทางแนวโน้ม และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อหัวข้อหลักของการประชุมในสถานการณ์ปัจจุบัน
 - 2.2 มุมมองผู้ที่เกี่ยวข้อง เป็นการประชุม กลุ่มเฉพาะ เพื่อให้สมาชิกแต่ละคนรับรู้ถึงมุมมองของกลุ่มเฉพาะที่มีต่อประเด็นในแผนที่ความคิด
 - 2.3 ความภูมิใจและเสียใจ เป็นการประชุม กลุ่มเฉพาะ เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกแต่ละคนทบทวนผลงานและภาระหน้าที่ของตนเอง ทั้งในอดีตและปัจจุบัน เพื่อให้ได้รับรู้สถานะความสามารถ และขีดจำกัดซึ่งกันและกัน
 - 2.4 การสังเคราะห์ เป็นการประชุม กลุ่มใหญ่ เพื่อให้สมาชิกแต่ละคนสะท้อนความรู้สึกเมื่อรับรู้ขีดจำกัดและความเสียใจของกลุ่มเฉพาะ ต่าง ๆ เป็นการเปิดยอมรับซึ่งกันและกันเพื่อเตรียมเข้าสู่อนาคตร่วมกัน
 3. การสร้างจินตนาการถึงอนาคตที่ถึงปรารถนา แบ่งเป็น 6 ขั้นตอนมีชื่อเรียกเฉพาะ และกิจกรรมดังนี้
 - 3.1 การแสดงในรูปแบบต่าง ๆ กระทำในลักษณะกลุ่มเฉพาะ เพื่อให้สมาชิกนำเสนอสิ่งที่พึงปรารถนาให้เกิดในอนาคต ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ละคร หุ่นกระบอก เป็นต้น เพื่อให้กลุ่มอื่นชม
 - 3.2 การนำเสนอละคร ในขณะที่กลุ่มอื่นกำลังแสดงอยู่ผู้ชมที่ถูกแบ่งเป็น กลุ่มเฉพาะจะต้องจับประเด็นความคิดและสาระต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการทำงานกลุ่มช่วงต่อไป
 - 3.3 ความคิดเห็นร่วมของผู้เข้าประชุมที่ถูกแบ่งเป็น กลุ่มผสม ร่วมพิจารณาค้นหาความคิดเห็นร่วมและความคิดเห็นที่เป็นไปได้ จากประเด็นความคิดและสาระที่บทละครกล่าวถึง
 - 3.4 แผนปฏิบัติการส่วนบุคคล สมาชิกแต่ละคนเลือก ความคิดเห็นร่วม และความคิดเห็นที่เป็นไปได้ ที่ผ่านการลงมติของที่ประชุมแล้วเพียงประเด็นเดียว
 - 3.5 แผนปฏิบัติการกลุ่มสนใจในขั้นตอนนี้ ผู้เข้าประชุมที่สนใจ ความคิดร่วมและ ความคิดเห็นที่เป็นไปได้ ประเด็นเดียวกัน รวมกลุ่มกันเป็น กลุ่มสนใจ เพื่อพิจารณาสภาพที่เป็นอยู่ พร้อมทั้งระบุกลยุทธ์หรือแนวทางที่จะทำให้เกิดอนาคตที่ถึงปรารถนา และปัญหาอุปสรรครวมทั้งข้อจำกัดต่าง ๆ

3.6 แผนปฏิบัติการกลุ่มเฉพาะ เป็นขั้นตอนสุดท้าย โดยผู้เข้าประชุมถูกแบ่งเป็นกลุ่มเฉพาะ เพื่อร่วมกันค้นหาและวงกลยุทธ์ที่จะนำไปสู่วิสัยทัศน์ที่กลุ่มพึงปรารถนาในอนาคตที่เกี่ยวข้องกับการประชุมครั้งนี้ โดยเน้นประเด็นที่สำคัญและมีโอกาสเป็นไปได้จริง เพียง 3 ประเด็นจากความคิดเห็นร่วม และความคิดเห็นที่เป็นไปได้ พร้อมทั้งระบุปัจจัยสนับสนุน ปัญหา อุปสรรคและข้อจำกัด

จากองค์ประกอบหลักของกระบวนการและขั้นตอนของ FSC ข้างต้นจะเห็นได้ว่ามีลักษณะเช่นเดียวกับองค์ประกอบของกระบวนการทางวิจัยคือ การตรวจสอบหรือกำหนดปัญหาชัดเจน การทบทวนข้อมูลและเอกสาร การรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการสรุปผลโดยองค์ประกอบที่ 1 ของ FSC คือ การวิเคราะห์เหตุการณ์ในอดีต เพื่อเชื่อมโยงกับสถานการณ์และแนวโน้มในปัจจุบัน ก็คือ ขั้นตอนการตรวจสอบหรือกำหนดปัญหา และการทบทวนข้อมูลและเอกสาร รวมทั้งการรวบรวมข้อมูลในกระบวนการวิจัย นั่นเอง จะแตกต่างกันก็เพียง FSC ใช้คนเป็นแหล่งข้อมูล ในขณะที่การวิจัยใช้เอกสารเป็นแหล่งข้อมูลหลัก ส่วนองค์ประกอบที่ 2 ของ FSC คือ การวิเคราะห์และสังเคราะห์สภาพการณ์ปัจจุบันเพื่อความเข้าใจในทิศทาง และปัจจัยที่มีอิทธิพลในประเด็นหลักของการประชุมก็คือ ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลในกระบวนการวิจัย ในขณะที่องค์ประกอบที่ 3 ของ FSC คือการสร้างจินตนาการถึงอนาคตที่ถึงปรารถนาในประเด็นหลักของการประชุมเพื่อร่วมกำหนดความคิดเห็นและสร้างแผนปฏิบัติการไปสู่อนาคตร่วมกัน ซึ่งก็คือขั้นการสรุปผลการวิจัยในกระบวนการวิจัยนั่นเอง

3. กิจกรรมการวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็ง (SWOT)

SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities, and Threats) เป็นอีกเทคนิคหนึ่งที่สามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์ชุมชนท้องถิ่น เพราะ SWOT เป็นเทคนิควิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็งของหน่วยงานหรือองค์กร เมื่อนำ SWOT มาใช้กับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น จึงสามารถวิเคราะห์ว่าชุมชนท้องถิ่นมีจุดอ่อน และมีจุดเด่นอย่างไรบ้าง ผลจากการทำกิจกรรม SWOT จะทำให้ทราบสภาพแวดล้อมทั้งภายในภายนอกของหมู่บ้านผลดังกล่าวสามารถนำมาวางแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม เมื่อพิจารณาขั้นตอนของกิจกรรม SWOT ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นในแต่ละขั้นตอนของการทำ SWOT จะมีมติของการวิจัยแฝงอยู่กล่าวคือ การที่วิเคราะห์ชุมชนท้องถิ่นได้นั้น จะต้องมีข้อมูลที่ได้จากสภาพจริงของชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ ข้อมูลดังกล่าวได้มาจากการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) หรือการทำ Focus Group หรือ AIC หรือ FSC ประกอบด้วยก็ได้

4. การประชุมกลุ่ม (Focus Group)

การประชุมกลุ่ม (Focus Group) เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่เป็นจุดเริ่มต้นที่ดีของการพัฒนาท้องถิ่นชุมชน คือ เป็นการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อมูลเพื่อหาข้อสรุป นำไปสู่การวางแผนที่ดี การอภิปรายดังกล่าวต้องมีความเที่ยงตรง ความเห็นของกลุ่ม หรือกระบวนการสนทนากลุ่ม เป็นการพูดแบบธรรมชาติ คนที่มีบทบาทสำคัญคือ พิธีกรหรือผู้นำกลุ่ม (Moderator) ในการพูดคุยแบบความเห็นของกลุ่มนี้ ต้องมีการกำหนดกลุ่มคนที่ต้องพูดคุย เวลา สถานที่ หัวข้อที่จะพูดคุย และบรรยากาศในการพูดคุย โดยองค์ประกอบของ ความเห็นของกลุ่ม ได้แก่ บุคคลที่ร่วมสนทนากลุ่มไม่ต่ำกว่า 6 - 12 คน พิธีกรจะต้องรู้พื้นพื้นนั้นแล้วพอสมควร และรู้ขอบเขตของชุมชน จึงเลือกใช้ความเห็นของกลุ่ม และในการสนทนาแต่ละครั้ง จะใช้ระยะเวลาตามความเหมาะสมและสถานการณ์ ซึ่งบทบาทของบุคคลที่เข้าร่วมสนทนากลุ่ม มีดังนี้ (เจเลียว บุรีภักดี และคณะ, 2545: 259-260)

4.1 พิธีกรหรือผู้ดำเนินรายการ (Moderator/Facilitator) ทำหน้าที่เป็นผู้จุดประเด็นหรือจัดจูงให้เข้าร่วมสนทนาแสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวางและทั่วถึง ซึ่งประเด็นคำถามต่าง ๆ ได้มาจากวัตถุประสงค์ของปัญหาเชิงพัฒนาหรือปัญหาการวิจัย พิธีกรจะต้องควบคุมการสนทนาให้อยู่ในประเด็นและคอยวิเคราะห์สถานการณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลในการสร้างคำถามใหม่

4.2 บุคคลเป้าหมายของการสนทนา (Discussion) ทำหน้าที่ในการพูดคุย แสดงความคิดเห็นในประเด็นข้อคำถามต่าง ๆ

4.3 ผู้จัดบันทึกการสนทนา (Note Taker) ทำหน้าที่ในการให้หมายเลขกำกับ Discussant และระหว่างสนทนาในกลุ่มทำหน้าที่จดอย่างเดียว ห้ามมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น

4.4 ผู้ช่วย (Assistants) ทำหน้าที่ควบคุมเทปอำนวยความสะดวกและดูแลแก้ปัญหาอื่น ๆ ที่เกิดขึ้น เมื่อพิจารณาลักษณะของกิจกรรมความเห็นของกลุ่ม ดังที่กล่าวมาแล้วจะพบว่า ความเห็นของกลุ่มจะเป็นเทคนิคของการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการสัมภาษณ์ก่อนการสนทนากลุ่มจะต้องมีการเตรียมหัวข้อสนทนา ซึ่งประเด็นของการสนทนามาจาก คำถามการวิจัย หรือ Research Question ที่ต้องเตรียมการสนทนา หัวข้อสนทนาจะต้องควบคุมตัวแปรที่ศึกษาสามารถสรุปได้ว่าการเรียนรู้ที่ยึดชุมชนเป็นฐานมีกิจกรรมแบบมีส่วนร่วม ที่ส่วนมากจะเน้นที่ความต้องการและศักยภาพของชุมชนที่มีอยู่เป็นฐานในการกำหนดกรอบของการจัดทำโครงการ

3

ประวัติ ตลาดเก่าศรีประจันต์

ตลาดเก่าศรีประจันต์ แต่เดิมก็คือ ชุมชนริมฝั่งแม่น้ำสุพรรณบุรี(ท่าจีน) ฝั่งตะวันออก เป็นที่ค้าขายสินค้า ที่ผู้คนทั่วไปมักจะมาแวะซื้อข้าวของเครื่องใช้ อาทิ ข้าวสารอาหารแห้ง ผักสด ปลาเป็น หมากรุก ผลไม้ เสื้อผ้าและของใช้ที่จำเป็นจากที่ต่าง ๆ ฯลฯ มาซื้อขายแลกเปลี่ยนกันอยู่เป็นประจำ จนทำให้กลายเป็นตลาดย่อย ๆ อีกทั้งบริเวณด้านใต้วัดยางจะมีหาดทราย ในระหว่างที่เรือสินค้าจอดรอน้ำขึ้น ลง ทางการจึงตั้งด่านเก็บภาษีจากเรือที่วิ่งผ่าน จึงเรียกด่านนี้ว่า ด่านขนอน (บ้านหัวขนอน ในปัจจุบัน) (ขนอน แปลว่า ภาษี)

ต่อมาจึงมีการสร้างท่าเทียบเรือขึ้นเพื่อขนถ่ายสินค้า หรือมาต่อเรือเมล์เพื่อเดินทางเข้าเมืองสุพรรณบุรีหรือกรุงเทพฯ ซึ่งเมื่อการค้าขายสินค้าเจริญเติบโตมากขึ้น เจ้าของที่ดินจึงได้สร้างห้องไม้ชั้นเดียวขึ้น ทางด้านเหนือของหมู่บ้านให้เช่าทำการค้า เรียกว่า ตลาดเหนือ

ต่อมาในปี พ.ศ. 2493 ชาวตลาดเหนือบางส่วนได้อพยพมาเช่าที่ดินของวัดยาง ได้สร้างห้องแถวไม้ 2 ชั้น เป็นตลาดลักษณะแถวยาวเรียงต่อกันไปตามริมฝั่งแม่น้ำ ชาวบ้านจึงนิยมเรียกว่า ตลาดโรงยาว (ตลาดใต้) ส่วนพ่อค้าชาวจีนเรียกตลาดนี้ว่า บวนกั้งตักลิ้ว ซึ่งอาจจะเห็นว่าฝั่งตรงข้ามกับตลาดมีวัดบ้านกร่างซึ่งเป็นศาสนสถานเก่าแก่มีผู้คนไปทำบุญกันมากและเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป เมื่อเรียกชื่อตลาดบ้านกร่างจึงเป็นที่เข้าใจกันในหมู่ของคนจีน ซึ่งได้มีการก่อสร้างวางผังตลาดใหม่เป็นอย่างดี มีถนนเข้าออกโดยรอบ และมีตลาดสตอยอยู่ตรงกลาง ทำให้ตลาดศรีประจันต์ดูเป็นหมวดหมู่ จึงเกิดเป็นตลาดสดวัดยางขึ้น และในปี พ.ศ. 2496 ได้จัดสร้างตลาดไชนานูภาพและเป็นตลาดสดศรีประจันต์นับแต่นั้นมา

นามว่าศรีประจันต์ แต่เดิมมีผู้เข้าใจว่าเป็นการนำชื่อตัวละครในเรื่องขุนช้างขุนแผนมาตั้ง อันที่จริงไม่ใช่คำว่าศรีประจันต์มาจาก คำว่า “ศรี” แปลว่า ความดี ความสมบูรณ์ “ประจันต์” แปลว่า กั้น หรือ ปลายแดน เมื่อรวมความจึงแปลว่า เขตอันสมบูรณ์

อ.ศรีประจันต์ เป็นท้องที่ของ อ.ท่าเลี้ยว (อ.เมืองสุพรรณ) กับ อ.เดิมบางนางบวช (อ.สามชุก) เพราะอาณาเขตของสองอำเภอเนื้อที่กว้างใหญ่ จึงได้แบ่งท้องที่อำเภอท่าเลี้ยวตอนหนึ่ง (ต.มดแดงปัจจุบัน) กับท้องที่อำเภอนางบวช (ปัจจุบันอำเภอสามชุก) รวมเป็นอำเภอศรีประจันต์ในราว ร.ศ. ๑๒๐ (พ.ศ. ๒๔๔๔)

ตำบลศรีประจันต์ เดิมชื่อว่าตำบลกระพุง มาในราวปี พ.ศ. ๒๔๘๐ ได้มีนายสม มีทองคำเป็นกำนันคนแรก และได้ประกอบคุณงามความดีเป็นจำนวนมาก จึงได้รับการแต่งตั้งนามใหม่ว่า “ขุนศรีประจันต์รักษา” ราษฎรเห็นว่าชื่อตำบลเก่าไม่เหมาะสม และได้ทราบว่ากำนันเปลี่ยนนามใหม่ จึงเรียกขานานามว่า “ตำบลศรีประจันต์” มาจนทุกวันนี้

ตลาดแห่งนี้ได้รับรางวัลดีเด่น ประเภทแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรม ในปี 2551 ตลาดอาจจะไม่คึกคักนัก แต่ก็จะได้บรรยากาศของตลาดเก่าที่ยังไม่เปลี่ยนแปลง และยังเป็นฉากสำคัญๆ ในภาพยนตร์และละครดั่งๆ มากมายหลายเรื่อง เรียกว่าถ้าตามรอยหนังดั่ง ที่มีฉากย้อนยุค หรือตลาดเก่าในชนบท ตลาดศรีประจันต์ เป็นตลาดที่เป็นฉากมากที่สุดเลยก็ว่าได้

4

การเรียนรู้การสอน ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน ในรายวิชาต่างๆ

วาดเส้น

ความสำคัญของการศึกษาศิลปะจากชุมชน สิ่งแวดล้อม

เมื่อกล่าวถึงชุมชน อาจหมายถึงถึงสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิตและธรรมชาติของชุมชนในแต่ละพื้นที่ ซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่แตกต่างกันไป ส่วนวิธีการศึกษาศิลปะไม่ว่าจะงานด้านแขนงใด เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง ว่าการศึกษาที่ดีที่สุดนั้นเกิดจากการเรียนรู้จากธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิต เพราะจากการศึกษา เรียนรู้ศิลปะนับแต่อดีต ไม่ว่าฝั่งตะวันตก ตะวันออกนั้น ได้ใช้ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต ชุมชนเป็นต้นแบบ และแรงดลใจในการสร้างสรรค์ เรียนรู้ฝึกฝนด้านศิลปะแทบทั้งสิ้น นับแต่ความต้องการที่จะสร้างงานศิลปะเพื่อนเลียนแบบให้เหมือนจริงธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมมากที่สุด จนมาถึงการใช้ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมเป็นเพียงแรงดลใจ ผสมผสานจินตนาการถ่ายทอดเป็นงานศิลปะในรูปแบบที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวในยุคปัจจุบัน ในด้านการศึกษาศิลปะในปัจจุบันจึงยังคงใช้วิธีการที่จะสั่งสอนให้ผู้เรียน มีความเชี่ยวชาญทั้งด้านทักษะ ฝีมือ ความคิดสร้างสรรค์ด้วยการเรียนรู้จากสถานที่จริง ของธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ชุมชน วิถีชีวิต โดยเฉพาะที่อยู่ใกล้เคียงกับสถานศึกษานั้นๆ

ผลงานของ วินเซนต์ แวนโกะ เมื่อถ่ายทอดงานวาดเส้นจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

วินเซนต์ แวนโกะ เมื่อถ่ายทอด
งานวาดเส้นจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ผลงานของ ช่าง มุลพินิจ
ซึ่งใช้ธรรมชาติเป็นแรงดลใจในการสร้างสรรค์

ตลาดเก่า แรงดลใจในการสร้างสรรค์
จิตรกรรมสีน้ำ ของสุรพล แสนคำ

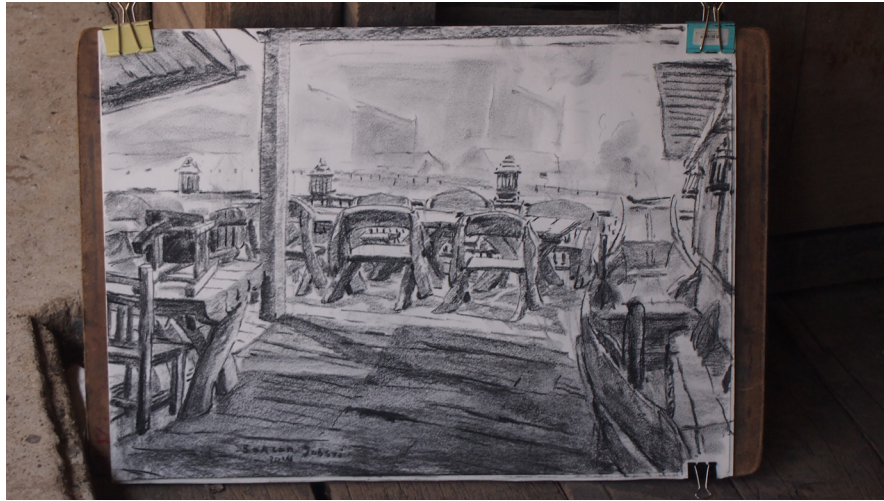
รายวิชาวาดเส้นกับการใช้ชุมชนเป็นฐานเรียนรู้

การเรียนการสอนวิชาวาดเส้น มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีทักษะด้านการถ่ายทอด จากสิ่งที่ตาเห็นออกมาเป็นผลงานศิลปะ ที่แสดงถึงทักษะที่ดี ความถูกต้องตามสัดส่วนรูปร่าง รูปทรง ระบาย น้ำหนักแสงเงา ระยะใกล้ ตลอดจนเกิดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในภาพจนเกิดเป็นความงาม การวาดเส้นนี้เพื่อเป็นทั้งพื้นฐานที่สำคัญต่อการเรียนรู้ต่อไปยังศิลปะสาขาอื่นๆ เหล่านี้เป็นวัตถุประสงค์ของการศึกษารายวิชาวาดเส้น ในการศึกษาในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ส่วนระดับที่สูงกว่าคือระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงและปริญญาตรี ให้ผู้เรียนศึกษาตามรายละเอียดข้างต้นแต่เน้นเพิ่มเติมด้านการค้นคว้าเทคนิคการสร้างสรรค์ที่เหมาะสมกับตนเอง และค้นหาการเอกลักษณ์เฉพาะตัวให้มากขึ้น

รายวิชาวาดเส้น กับชุมชนตลาดศรีประจันต์

เมื่อชุมชน สิ่งแวดล้อม ตลอดจนวิถีชีวิตมีความสำคัญต่อการศึกษาศิลปะ หรือเป็นแรงดลใจที่สำคัญ แล้วนั้น การศึกษารายวิชาวาดเส้น ของวิทยาลัยช่างศิลปสุพรรณบุรี จึงได้สำรวจพื้นที่ใกล้เคียงสถานศึกษาที่เหมาะสมต่อการเรียน และตลาดศรีประจันต์เป็นหนึ่งในชุมชน ซึ่งมีสถาปัตยกรรมและวิถีชีวิตที่น่าสนใจ ตลาดศรีประจันต์จึงกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ในรายวิชาวาดเส้นมาอย่างต่อเนื่อง และได้นำเสนอไปบ้างแล้วในการจัดทำ การจัดการความรู้เรื่องการใช้ชุมชนเป็นฐานในครั้งที่ 1 ซึ่งกล่าวถึงเทคนิคการเรียนซึ่งใช้พื้นที่ตลาดศรีประจันต์ ฝั่งวัดบ้านกร่างเป็นหลัก เมื่อมีการจัดทำ การจัดการความรู้ เรื่องชุมชนเป็นฐาน เป็นครั้งที่ 2 แต่ยังคงใช้ชุมชนศรีประจันต์เป็นฐานการเรียนรู้อยู่นั้น จึงพิจารณาพื้นที่ที่ยังไม่มีการนำเสนอในครั้งแรก พื้นที่ตลาดศรีประจันต์ (ฝั่งตรงข้ามวัดบ้านกร่าง) เป็นอีกพื้นที่ ที่มีเนื้อหาที่น่าสนใจ มีมุมมองอีกหลายภาพ เหมาะแก่การถ่ายทอดออกมาเป็นภาพวาด จึงได้นำเสนอมุมมองต่างๆและผลงานวาดเส้นของนักศึกษาระดับปริญญาตรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ไว้เป็นตัวอย่างพอสั่งเขปดังนี้

การวาดเส้นโดยการศึกษาจากพื้นที่ ตลาดศรีประจันต์ ของนักศึกษาปริญญาตรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ (ห้องเรียนเครือข่ายวิทยาลัยช่างศิลปสุพรรณบุรี) ถ่ายทอดด้วยเทคนิคถ่านชาโคล เพื่อความสะดวกรวดเร็วในการสร้างงานและค้นหามุมมองที่สนใจและวิธีการวาดในแบบเฉพาะตัว

มุมมองที่น่าสนใจสำหรับการวาดเส้น ในตลาดศรีประจันต์ (ฝั่งตรงข้ามวัดบ้านกร่าง)

จิตรกรรม

ชุมชนตลาดเก่า อ.ศรีประจันต์ จ.สุพรรณบุรี

ลักษณะของชุมชนที่ยังมีชีวิต เป็นชุมชนโบราณอายุประมาณ 100 ปี รูปแบบบ้านเรือนไม้เก่า 2 ชั้น ที่ยังคงรูปลักษณะเช่นเดิมในอดีต ยังคงคุณค่าความงามทางด้านสถาปัตยกรรม แหล่งท่องเที่ยว ผู้คนที่คับคั่ง ถึงแม้ว่าจะไม่เจริญรุ่งเรืองเหมือนครั้งอดีตที่ผ่านมา ที่ครั้งยังไม่มีการตัดผ่าน มีสายน้ำ คือ แม่น้ำท่าจีน ไหลผ่านหน้าตลาดเก่าศรีประจันต์กับวัดบ้านกร่างที่ในอดีตเป็นชุมชนใหญ่แห่งหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี

มมที่มีความสวยงามครั้งในอดีต

ท่าเรือแจวข้ามฝั่งตลาดเก่าศรีประจันต์

มีลักษณะเป็นไปะ อยู่ริมแม่น้ำท่าจีน ปัจจุบันมีสะพานทอดยาว เพื่อให้ผู้คนได้เดินข้ามไปได้สะดวก ระหว่างตลาดศรีประจันต์และวัดบ้านกร่าง

ภาพที่ 1 : ท่าเรือแจวข้ามฝั่ง ตลาดศรีประจันต์
มองเห็นโรงสีที่อยู่ติดกับวัดบ้านกร่าง , 2556 อ.ศรีประจันต์ จ.สุพรรณบุรี

ภาพที่ 2 : สะพานเดินข้ามฝั่งตลาดเก่าและวัดบ้านกร่าง, 2556 อ.ศรีประจันต์ จ.สุพรรณบุรี

อาคารห้องแถว

ทำด้วยไม้มีอายุมากกว่า 100 ปี ตามอายุของตลาดเก่า อาคารไม่มีลักษณะเด่น มีเอกลักษณ์เป็นระเบียบเรียบร้อยและยังคงความสวยงามจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 3 : ภาพวาดสีน้ำของนักเรียนวิทยาลัยช่างศิลป์สุพรรณบุรี
บรรยายกาศบริเวณหน้าบ้าน, 2556 อ.ศรีประจันต์ จ.สุพรรณบุรี

การวาดภาพบ้านไม้ที่มีอายุเก่าหลังนี้ มีการใช้สีในโทนร้อนและโทนเย็นผสมผสานกัน สีโทนเย็น คือ สีน้ำเงิน สีโทนร้อนคือสีน้ำตาลแดง เพื่อให้ภาพเกิดความรู้สึกแบบบรรยากาศเก่า ๆ บรรยากาศโดยรวมของภาพจึงออกสีเทา ใช้สีโทนร้อนแทรกไปบนผนังของบ้าน และเพื่อให้ภาพดูมีบรรยากาศ จึงใช้สีน้ำเงินแทรกลงไปในภาพ เน้นน้ำหนักเข้มบริเวณเงาลึกเพื่อให้เกิดความคมชัดในภาพวาด บริเวณใต้ท้องรถและมุมของหลังคา เป็นต้น

วิธีการเขียนภาพ ๆ นี้ เป็นวิธีการเขียนภาพด้วยพู่กันที่เคลื่อนไหวอย่างรวดเร็ว เป็นอิสระ ทำให้ภาพที่วาดแลดูมีชีวิต มีความสนุกสนาน

ภาพที่ 4 : นักเรียนกำลังเขียนภาพอาคารบ้านเรือนเก่าอายุ 100 ปี, 2556 อ.ศรีประจันต์ จ.สุพรรณบุรี

ภาพที่ 5 : ภาพวาดสีน้ำของนักเรียนวิทยาลัยช่าง
ศิลปสุพรรณบุรี บ้านเรือนบริเวณในตลาดเก่า,
2556 อ.ศรีประจันต์ จ.สุพรรณบุรี

- การเขียนภาพบ้านเรือนในตลาดเก่าในภาพนี้ แสดงมุมมองที่มีการเขียนภาพแบบทัศนียภาพ (perspective) มองในมุมมองระดับสายตาปกติ ทำให้ภาพดูมีมิติ ความลึก

-การใช้สีในภาพมีการสีในโทนเย็นมากกว่าโทนร้อน ประมาณ 60 - 40

-มีการเขียนเก็บรายละเอียดที่ค่อนข้างมีความเหมือนจริง น้ำหนักและขนาดของวัตถุที่อยู่ในระยะใกล้จะมีความเข้ม และใหญ่กว่าสิ่งที่อยู่ไกลออกไป ความคมชัดในการเก็บรายละเอียดของภาพแสดงระยะใกล้ไกลของภาพ

ภาพที่ 6 : นักเรียนกำลังเขียนภาพบ้านเรือนบริเวณในตลาดเก่า,2556 อ.ศรีประจันต์ จ.สุพรรณบุรี

คนในชุมชน

ผู้คนที่อาศัยดั้งเดิม อยู่ในตลาดเก่าศรีประจันต์ มีอัธยาศัยดี เป็นกันเองในการพูดคุย ซักถาม ความมีน้ำใจให้ความช่วยเหลืออย่างเป็นกันเองกับนักท่องเที่ยว น่าจะเป็นลักษณะเด่นที่ยังคงสืบทอดมาจากอดีต คงความประทับใจทุกครั้งที่ได้ไปสัมผัสและเที่ยวชม

บรรยากาศบริเวณในตลาดเก่าศรีประจันต์

ด้วยอาศัยที่ชุมชนในตลาดเก่าศรีประจันต์ เป็นชุมชนที่เคยโด่งดัง และมีชื่อเสียงในอดีต ทั้งเรื่องแหล่งท่องเที่ยว อาหารการกินที่อร่อย ของซื้อของขายที่ราคาไม่แพง จึงทำให้บรรยากาศในบริเวณตลาดเก่าศรีประจันต์ มีความสงบ ร่มรื่น อบอวล ประกอบกับผู้คนที่มีอัธยาศัยไมตรี

ภาพที่ 7 : ภาพวาดสีน้ำของนักเรียนวิทยาลัยช่างศิลป์สุพรรณบุรี
บรรยากาศบริเวณตลาดเก่าที่ยังคงความสงบ และมีระเบียบ, 2556 อ.ศรีประจันต์ จ.สุพรรณบุรี

ภาพวาดสีน้ำในตลาดเก่าภาพนี้ ใช้มุมมองที่แสดงความลึกของภาพ (perspective) ทำให้ภาพดูมีมิติลึก แสดงระยะทาง นำสายตาให้พุ่งเข้าไปภายในภาพ

การจัดวางองค์ประกอบของภาพ มีการใช้หลังคาด้านซ้ายมือเป็นระนาบหน้า มีแนวอาคารบ้านเรือนทางขวา พุ่งลึกเข้าไปข้างในภาพ เน้นแสงสว่างพุ่งเข้ามาในภาพทำให้ภาพดูมีความน่าสนใจขึ้น

แสงเงาในภาพ เป็นการเขียนภาพเน้นแสงเงาให้มีความเด่นชัด ทำให้ภาพดูมีมิติ น้ำหนักแสงเงาในระนาบหน้าจะเข้มกว่าระนาบหลัง

การใช้สีในภาพ มีการใช้สีทั้งโทนร้อนและโทนเย็นผสมผสานระหว่างกัน

ภาพที่ 8 : ภาพนักเรียนกำลังเขียนภาพบรรยากาศบริเวณภายในตลาดเก่า,2556 อ.ศรีประจันต์ จ.สุพรรณบุรี

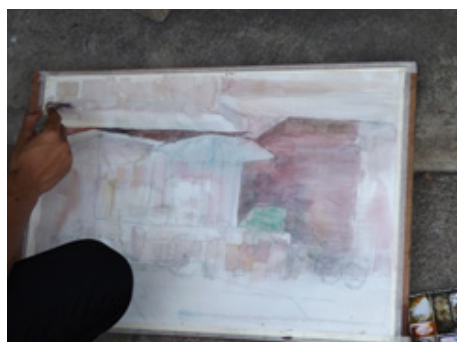
รูปภาพนักเรียนวิทยาลัยช่างศิลป์สุพรรณบุรีกำลังเขียนภาพตลาดเก่าศรีประจันต์

ภาพที่ 9

ภาพที่ 10

ภาพที่ 11

ภาพที่ 12

ภาพที่ 13

ภาพที่ 14

ปัจจุบันตลาดเก่า อ.ศรีประจันต์ ยังคงเอกลักษณ์ คงคุณค่าความงาม และความสวยงามของสถาปัตยกรรมอันเก่าแก่ เป็นตลาดเก่าที่ยังคงมีชีวิต มีผู้คน นักท่องเที่ยวแวะเวียนมาเที่ยวชมตลาดซ้อของฝาก เที่ยวชมบ้านท่านเจ้าคุณ ป.อ. ปยุตโต บุคคลที่ได้รับการยกย่องในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในประเทศไทยและต่างประเทศ ซึ่งบ้านของท่านอยู่ในตลาดศรีประจันต์ ความเก่าแก่ของชุมชนที่ยังคงมีคุณค่า トラาบเท่าทุกวันนี้

ออกแบบตกแต่ง

การศึกษารูปแบบการตกแต่งศิลปสถาปัตยกรรมเรือนค้าและพักอาศัย (Shop house)

การศึกษาในรายวิชาออกแบบตกแต่ง 4 ในระดับ ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ปีที่ 2 ทางหมวดวิชา ออกแบบตกแต่งได้จัดการศึกษารูปแบบการตกแต่งศิลปสถาปัตยกรรมเรือนค้าและพักอาศัย (Shop house) ณ บ้านเจ้าคุณฯ ตลาดศรีประจันต์ โดยให้นักศึกษาได้เข้าศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมในชุมชนโดยการเก็บรวบรวม ข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์และสรุปผลการศึกษาในรูปแบบการเขียนแบบ

กระบวนการศึกษา

1. นักศึกษาเข้าสำรวจ วัดขนาด และบันทึกภาพสถาปัตยกรรมประเภทเรือนค้าพักอาศัยบริเวณบ้านเจ้าคุณฯ ตลาดศรีประจันต์
2. นักศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจเพื่อศึกษารูปแบบการตกแต่งศิลปสถาปัตยกรรมเรือนค้าและพักอาศัย (Shop house)
3. นักศึกษาสรุปผลการศึกษาและจัดเก็บผลการศึกษาในรูปแบบการวาดเส้นสถาปัตยกรรม และการเขียนแบบทางสถาปัตยกรรม

ผลการศึกษา จากการศึกษารูปแบบการตกแต่งศิลปสถาปัตยกรรมเรือนค้าและพักอาศัย (Shop house) ณ.บ้านเจ้าคุณฯ ตลาดศรีประจันต์ พบว่าการตกแต่งเรือนค้าและพักอาศัย (Shop house) มุ่งเน้นการตกแต่งองค์ประกอบด้านหน้าตัวอาคารเนื่องจากรูปแบบอาคารเป็นลักษณะที่เรียกว่าเรือนแถวโดยนิยมปลูกสร้างเป็น 2 ชั้น โดยพื้นที่ชั้นล่างจะแบ่งพื้นที่ออกเป็น ส่วนด้านหน้าเพื่อใช้สำหรับการค้าขายและประกอบธุรกิจ และส่วนด้านในใช้ในการพักอาศัยในช่วงเวลากลางวัน เช่นส่วนพักผ่อน ส่วนทานอาหารและส่วนครัว ในส่วนชั้นที่ 2 ใช้สำหรับส่วนพักผ่อนของครอบครัว

ในการตกแต่งสถาปัตยกรรมรูปด้านหน้าอาคาร โดยจะตกแต่งในองค์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้

1. การตกแต่งช่องระบายอากาศเหนือประตู โดยตกแต่งด้วยการฉลุลวดลายเป็นลายยาวต่อเนื่อง และการฉลุลวดลายเป็นแผ่นแล้วนำมาปูเรียงต่อกันเป็นลวดลาย
2. การตกแต่งบานเฟี้ยมประตูหน้าร้าน โดยการตกแต่งจะเป็นลักษณะกรอบลูกฟักกระดานดุนโดยจัดแบ่งช่องลูกฟักให้เกิดความสวยงามตามขนาดประตูและขนาดของวัสดุที่ใช้และบานประตูที่ตกแต่งด้วยแบบลูกฟักเกล็ดแบบทึบเพื่อดูโปร่งเบา
3. การตกแต่งราวระเบียงชั้นบนด้านหน้าอาคารและราวบันไดโดยการตกแต่งเป็นแบบการเข้าไม้ที่มีขนาดแตกต่างกันเพื่อสร้างรูปแบบลวดลายในลักษณะจังหวะที่ซ้ำ ๆ กันไป (Pattern)

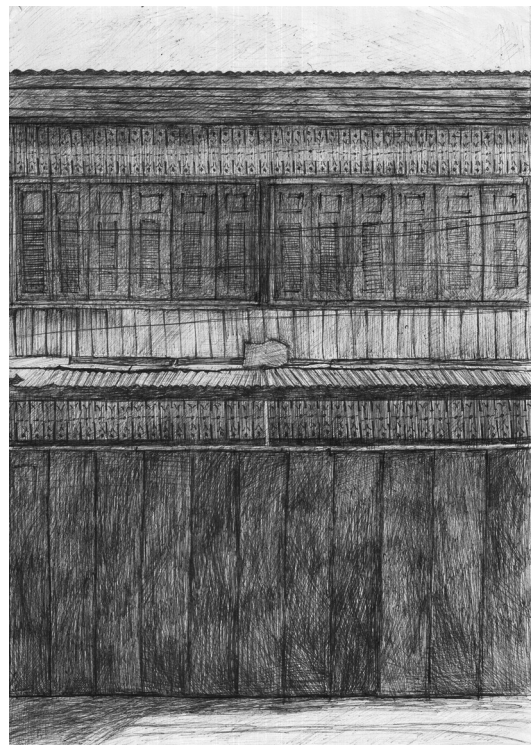
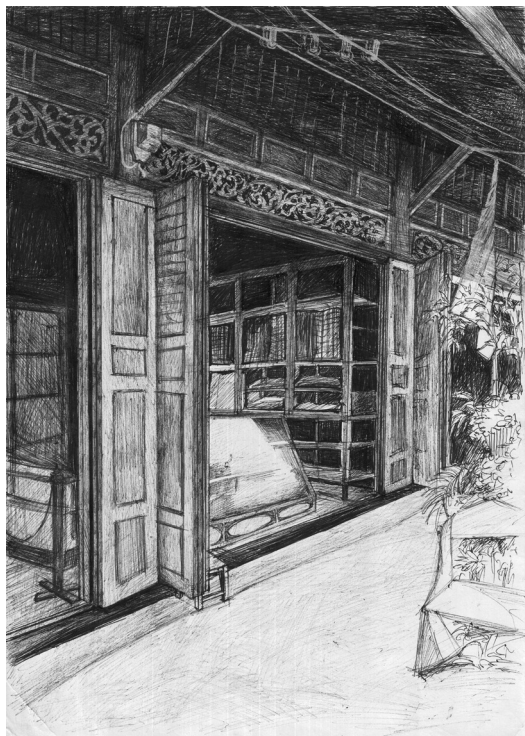
จากศึกษาการตกแต่งศิลปสถาปัตยกรรมเรือนค้าและพักอาศัย (Shop house) นักศึกษาสามารถนำผลการศึกษามาขยายผลในการศึกษาในรายวิชาออกแบบตกแต่ง 4 โดยนำมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบตกแต่ง การออกแบบเครื่องเรือนที่ต้องการลักษณะรูปแบบพื้นถิ่นหรือรูปแบบไทยประยุกต์และเป็นการฝึกทักษะกระบวนการหาข้อมูลและสร้างแนวความคิดในการออกแบบต่อไป

ภาพรูปแบบการตกแต่งด้านหน้าอาคาร

แสดงการตกแต่งหน้าอาคารด้วยองค์ประกอบต่างๆ เช่น การตกแต่งช่องแสงระบายอากาศเหนือประตู การตกแต่งแบบบานเฟี้ยมประตู การตกแต่งราวระเบียงชั้น 2 การตกแต่งซุ้มลูกกรงไม้กรอบระเบียง

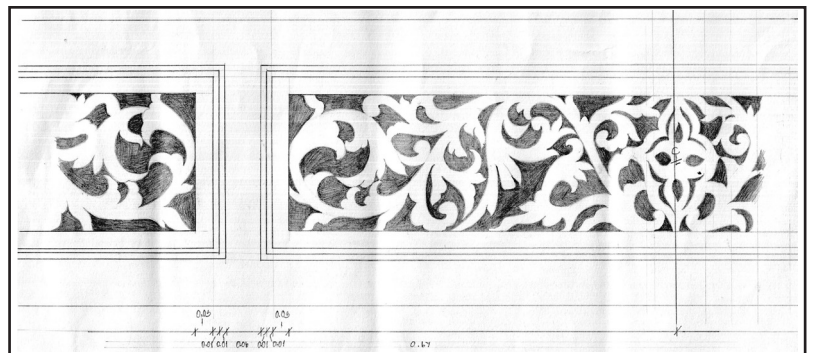
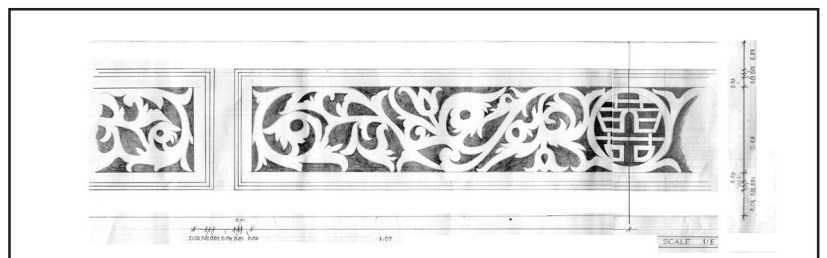
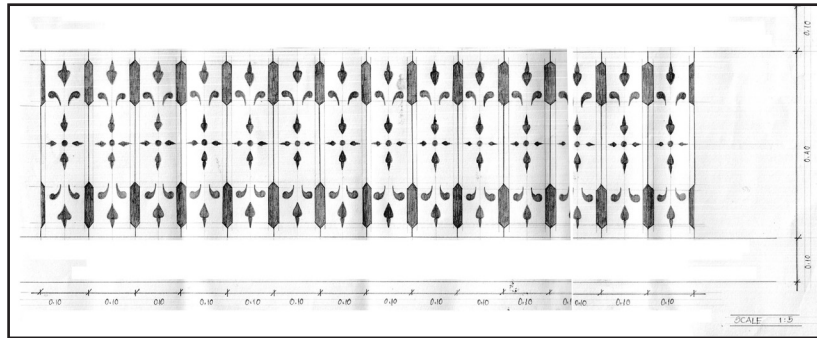
ภาพการวาดเส้นแสดงการตกแต่งด้านหน้าอาคาร

ภาพลวดลายฉลุเหนือช่องประตู

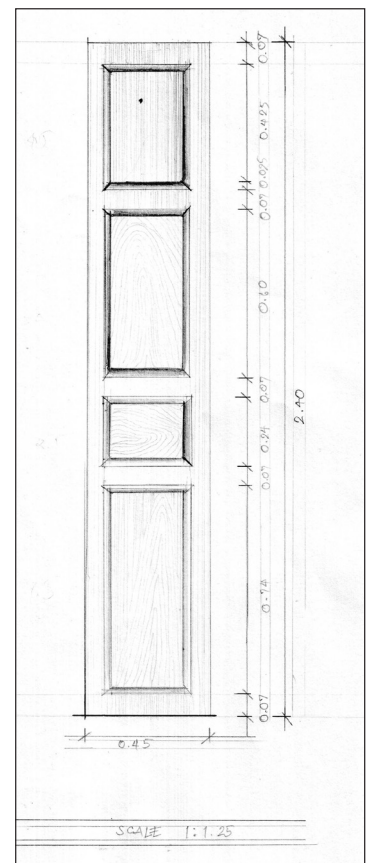
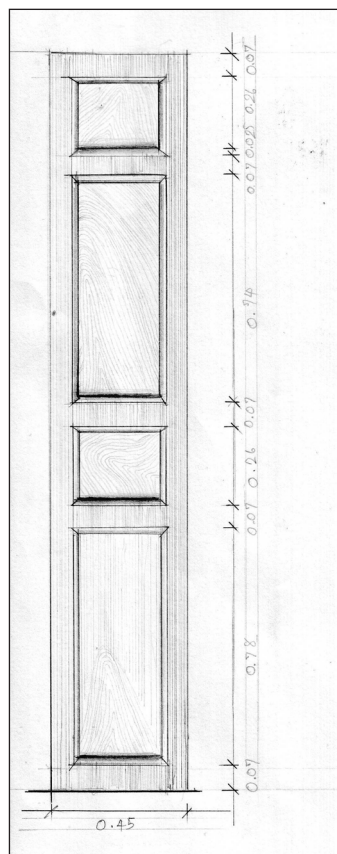
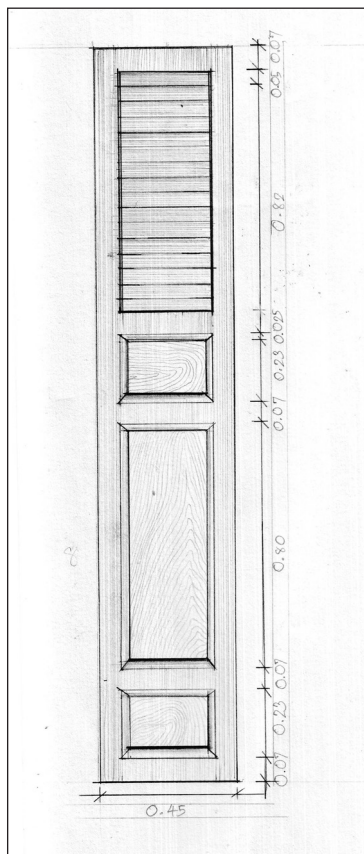
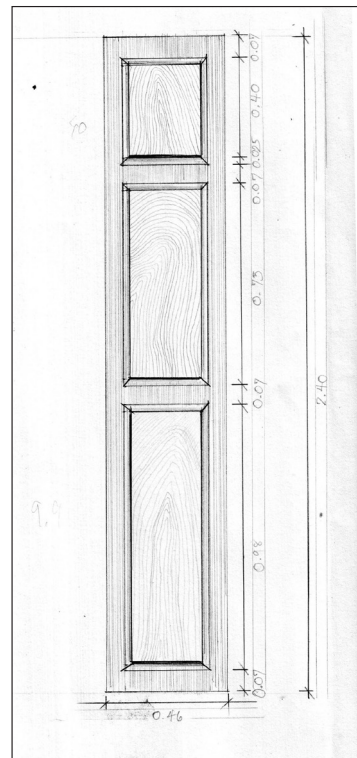
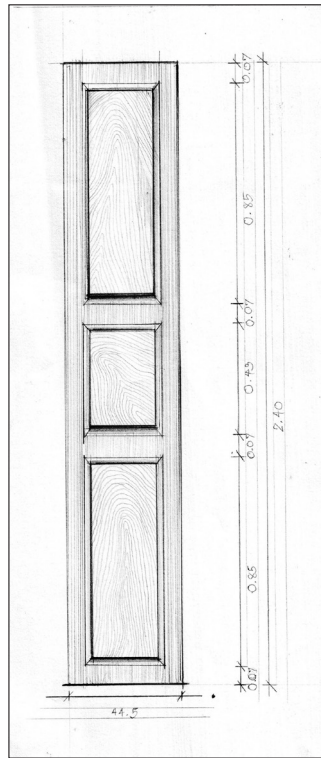
การเขียนแบบแสดงลายฉลุตกแต่งช่องระบายอากาศ

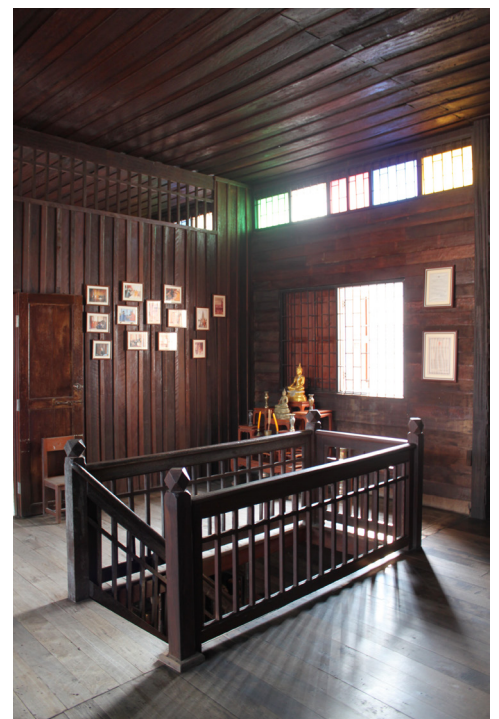
ภาพรูปแบบบานประตูเฟี้ยม

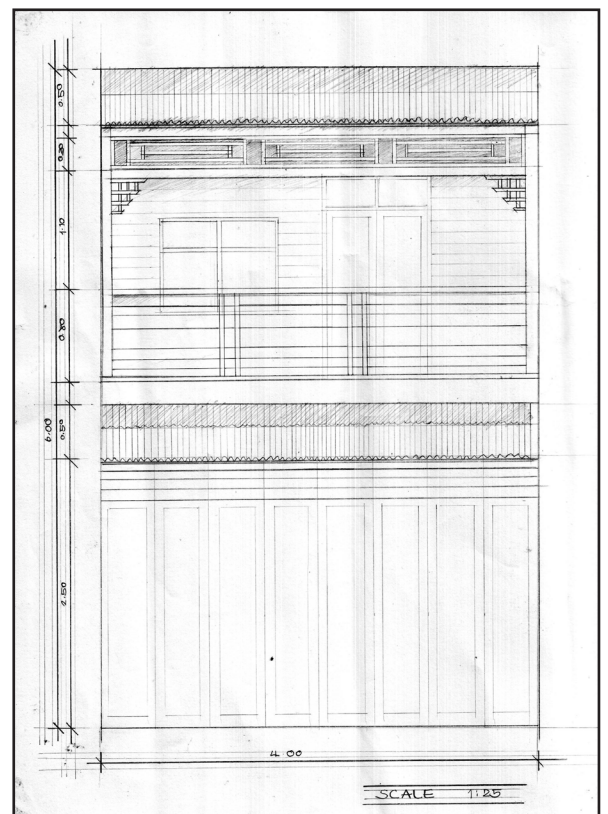
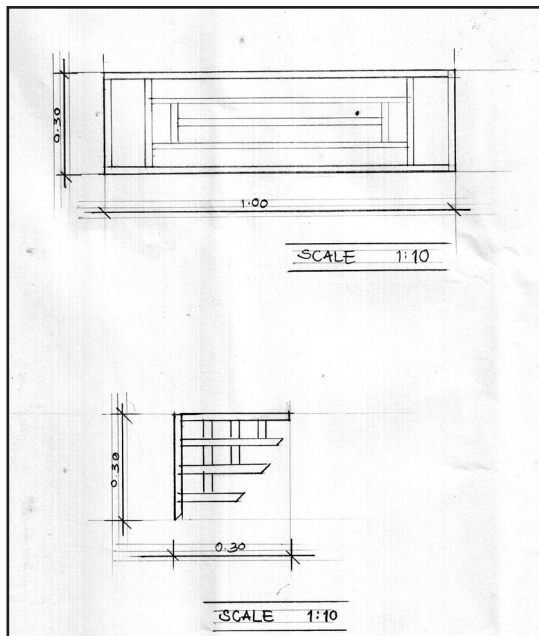
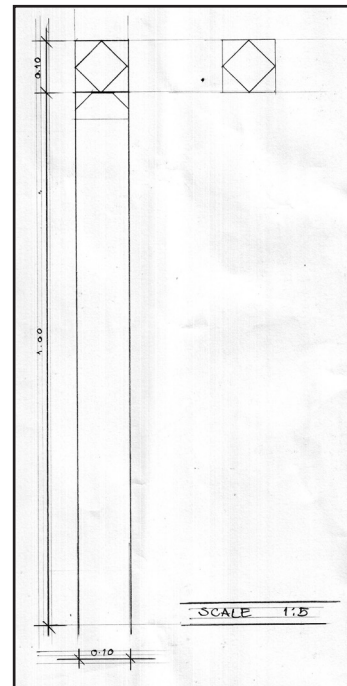
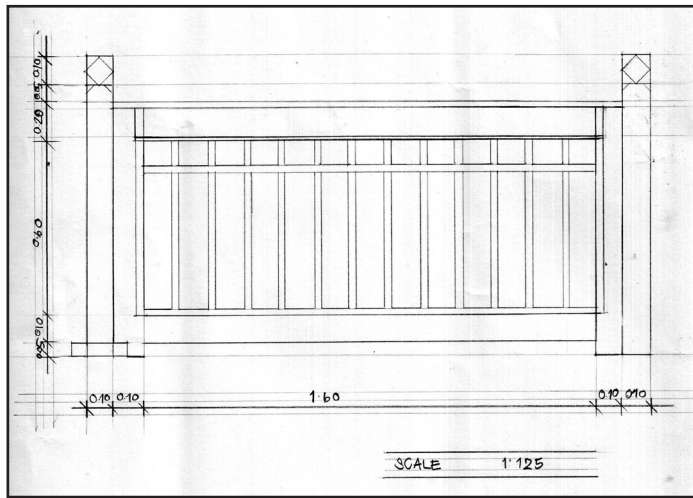
ภาพการเขียนแบบแสดงรูปแบบประตูบานเฟี้ยม

ภาพรูปแบบการตกแต่งราวระเบียงชั้นบนด้านหน้าอาคารและราวบันได

ภาพการเขียนแบบแสดงการตกแต่งราวระเบียงชั้นบนด้านหน้าอาคารและราวบันได

สถาปัตยกรรม

การเก็บข้อมูลจากเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่วัดบ้านกร่าง อำเภอศรีประจันต์ หอระฆังเก่าที่วัดบ้านกร่าง ยังมีโครงสร้างที่สมบูรณ์ สามารถนำไปเรียนรู้เรื่องโครงสร้างไม้ของหอระฆังเก่า การเตรียมข้อมูลเพื่อนำไปเรียนรู้ต่อยอดเพื่อสร้างหุ่นจำลอง บันทึกประวัติทางสถาปัตยกรรมไทย

ภาพพิมพ์

การรวบรวมความรู้โดยการสัมภาษณ์ โดยการตั้งประเด็นของชุมชนที่เหมาะสมสำหรับใช้เป็นฐานในการเรียนการสอน ซึ่งจากการที่มีการแลกเปลี่ยนความรู้กันของอาจารย์แต่ละสาขาวิชา รายวิชาภาพพิมพ์ได้เลือกสถานที่และข้อมูลจากแหล่งความรู้ดังนี้

1. โรงพิมพ์เก่าตลาดศรีประจันต์ นพรัตน์การพิมพ์
2. เทคนิคการพิมพ์แบบโบราณ โดยการนำเทคนิควิธีการพิมพ์โบราณมาพัฒนาการทำแม่พิมพ์แม่พิมพ์โลหะขนาดเล็ก

โรงพิมพ์เก่า ตลาดศรีประจันต์ นพรัตน์การพิมพ์

โรงพิมพ์เก่า ตลาดศรีประจันต์ นพรัตน์การพิมพ์

โรงพิมพ์เก่า 80 กว่าปี มีหนังสือแบบพิมพ์ของโรงพิมพ์ ตัวแบบพิมพ์ของเจริญอักษร ตัวอักษรสมัยนั้น เรียกเป็นปอยท์ เช่นตัวอักษรขนาด 12 ปอยท์ เบอร์ 5 ตัวอักษรขนาด 12 ปอยท์ เบอร์ 10 ส่วนช่องเก็บอักษร นั้น มีหลายส่วน ส่วนพยัญชนะ สระ วรรณยุกต์

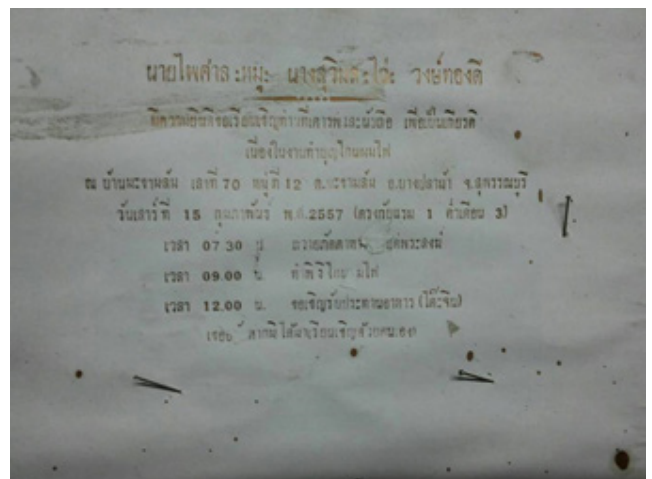
ช่องเก็บอักษรเรียงพิมพ์

แท่นตัด ใช้ในการเข้าเล่มและตัด มีตัวกดและตัด ราคาพิมพ์การ์ดร้อยละ 350 พร้อมซอง

แท่นตัด

ตัวอย่างการ์ด

การสั่งทำลือรูปภาพเป็นการกับลือคพิเศ คล้ายตรายางแต่เป็นเนื้อโลหะ เช่นกับลือครูปพระเพื่อพิมพ์หนังสือสวดมนต์ การพิมพ์ส.ค.ส.หลายๆใบจะสั่งทำตัวพิเศเช่นพิมพ์ตัวอักษรเอน ตัวใหญ่ ตัวหนา

บลือคพิเศ ตัวเว้วรรค (๓) คือตัวแทรกสำหรับเว้วักเพื่อให้เท่ากัน เช่นครึ่ง๓ หนึ่ง๓ สอง๓ สาม๓

ตัวเว้ววรรค (๓)

การเรียงพิมพ์

เครื่องพิมพ์ใช้มือโยก เมื่อเรียงพิมพ์เสร็จจะใช้มือโยกเพื่อกดลงไป

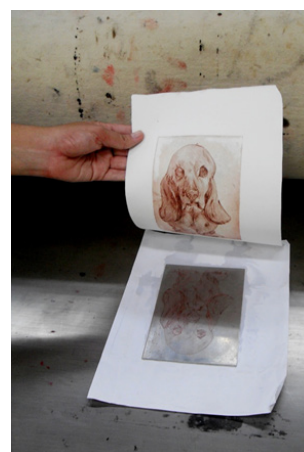

ความรู้ที่ได้จากการศึกษาหาข้อมูล

จากการศึกษาหาข้อมูลและสัมภาษณ์ ได้ข้อมูลที่น่าสนใจและสามารถสอดคล้องกับการประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน คือ เรื่องการพิมพ์แบบโบราณโดยการใช้มือและแรงคน ซึ่งวิธีการดังกล่าวใกล้เคียงกับการเรียนการสอนในกระบวนการทำศิลปภาพพิมพ์ในรายวิชาภาพพิมพ์ กระบวนการสร้างบล็อกพิมพ์พิเศษของทางโรงพิมพ์เป็นการสร้างแม่พิมพ์ที่เป็นรูปภาพ ลักษณะคุณสมบัติเป็นภาพพิมพ์พื้นนูน คือส่วนที่นูนขึ้นของภาพเป็นส่วนที่รับหมึกพิมพ์ และเป็นส่วนที่ทำให้เกิดภาพขึ้นเมื่อประทับหรือผ่านกระบวนการพิมพ์ด้วยเครื่องพิมพ์ ในรายวิชาเอกภาพพิมพ์ วิชาโทภาพพิมพ์ ในระดับศ.ปวส.1 และรายวิชาเลือกภาพพิมพ์ในระดับ ปริญญาตรีมีการเรียนการสอนภาพพิมพ์โลหะ ลักษณะและกระบวนการทางเทคนิคใกล้เคียงกันมากกับการสร้างบล็อกพิเศษของทางโรงพิมพ์ มีความแตกต่างกันตรงกระบวนการพิมพ์ ภาพพิมพ์โลหะจะสร้างแม่พิมพ์ในลักษณะของแม่พิมพ์ร่องลึก ส่วนที่ลึกของแม่พิมพ์จะเป็นส่วนที่รับหมึกและทำให้เกิดขึ้นเป็นรูปภาพเมื่อประทับหรือผ่านกระบวนการพิมพ์ด้วยแท่นพิมพ์

บล็อกพิเศษ

แม่พิมพ์โลหะ

การบูรณาการองค์ความรู้เพื่อนำมาพัฒนาการเรียนการสอน

การทำแม่พิมพ์รูปภาพหรือที่ทางโรงพิมพ์เรียกว่า “บล็อกพิเศษ” นั้น สามารถนำมาต่อยอดพัฒนาเป็นการเรียนการสอนในรายวิชาเอกภาพพิมพ์ วิชาโทภาพพิมพ์ในระดับ ศ.ปวส.1 และรายวิชาเลือกภาพพิมพ์ในระดับปริญญาตรีได้ การบูรณาการความรู้ทั้งสองอย่างเข้าด้วยกันสามารถสร้างทางเลือกทางเทคนิคการทำงานได้เพิ่มอีกหนทางหนึ่งต่อผู้สร้างสรรค์ผลงาน

ขั้นตอนการบูรณาการการใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนการสอน นำข้อมูลและความรู้ที่ได้มาผนวกเข้าในรายวิชาดังนี้

การสร้างสรรค์ภาพพิมพ์โลหะกัดกรดขนาดเล็กด้วยเทคนิคภาพพิมพ์พื้นนูน มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1.การสร้างภาพร่างก่อนทำแม่พิมพ์โดยให้ผู้เรียนใช้จินตนาการและแรงบันดาลใจเฉพาะตนในการสร้างสรรค์ เพื่อเปิดกว้างมุมมองใหม่ๆทางศิลปะให้มีมุมมองทัศนศิลป์ที่กว้างขึ้น

2.สร้างแม่พิมพ์ตามแบบภาพร่างด้วยการใช้เทคนิคภาพพิมพ์โลหะกัดกรด โดยใช้น้ำกรดเป็นตัวสร้างความลึกบนแม่พิมพ์ เมื่อได้ความลึกบนแม่พิมพ์ตามต้องการ จึงเข้าสู่กระบวนการสร้างน้ำหนก โดยใช้สีสเปรย์พ่นบางๆบนแม่พิมพ์ แล้วนำไปกัดกรดอีกครั้งเพื่อให้เกิดร่องรอยพื้นผิวบนพื้นนูนซึ่งเมื่อผ่านกระบวนการพิมพ์จะเกิดเป็นน้ำหนกขาว-เทา-ดำ ตามที่ได้กำหนดไว้

3.กระบวนการพิมพ์ด้วยแทนพิมพ์โดยใช้มือหมุนให้ลูกกลิ้งกดผ่านแม่พิมพ์จนทั่วทั้งภาพ ซึ่งแตกต่างจากการพิมพ์ของโรงพิมพ์ที่ใช้แรงกดของเครื่องพิมพ์เพียงครั้งเดียว ระบบเครื่องพิมพ์ไม่มีการใช้ลูกกลิ้ง

4.ความต้องการผลสัมฤทธิ์ของผลงาน คือได้ชิ้นงาน ภาพพิมพ์โลหะกัดกรดพื้นนูนโดยได้แรงบันดาลใจจาก แม่พิมพ์บล็อกพิเศษของเทคนิคการพิมพ์โบราณของโรงพิมพ์เก่าณพรัตน์ ตลาดศรีประจันต์

5

สรุปการจัดทำการจัดการความรู้ เรื่องเทคนิคการใช้ชุมชนเป็นฐาน ในการเรียน

จากการจัดเก็บข้อมูลในการจัดการเรียนการสอนของรายวิชาศิลปะต่าง ๆ ของวิทยาลัยช่างศิลป์
สุพรรณบุรี พอสรุปเทคนิควิธีการต่าง ๆ ได้ดังนี้

รายวิชาวาดเส้น อาศัยพื้นที่ตลาดศรีประจันต์เป็นสื่อเพื่อแนะนำ เรียนรู้การเลือกมุมมอง การเขียน
ทัศนียภาพ แสงเงา ระยะใกล้ไกล รายละเอียดในสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ตลอดจนเป็นแรงบันดาลใจในการ
สร้างสรรค์ผลงานวาดเส้น

รายวิชาจิตรกรรม อาศัยพื้นที่ตลาดศรีประจันต์ในแบบเดียวกับวาดเส้น แต่เพิ่มการใช้เรียนรู้ด้าน
บรรยากาศสีในทิวทัศน์ อีกทั้งยังเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์

รายวิชาออกแบบตกแต่ง มุ่งให้นักเรียน นักศึกษาเก็บข้อมูล รูปแบบ ลวดลายของประตู หน้าต่าง และ
การตกแต่งอื่นๆ ของบ้าน เรือนแถวแต่ละหลังที่มีลักษณะแตกต่างกัน เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการออกแบบ
ตกแต่งและเป็นที่มาของการออกแบบ

รายวิชาสถาปัตยกรรม เน้นการสำรวจสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น และพบว่าหอระฆังเก่าของวัดบ้านกร่าง ที่
ยังความสมบูรณ์ ทำด้วยไม้ ทรงสอบสูงและประดับลวดลายพอสมควร นั้นมีความน่าสนใจจึงนำข้อมูลหอระฆัง
เพื่อใช้เป็นสื่อการเรียนการสอน หรือนำมาเป็นต้นแบบในการจัดทำแบบจำลอง

รายวิชาภาพพิมพ์ สำรวจระบบการพิมพ์ในตลาดศรีประจันต์ พบว่ามีโรงพิมพ์ อยู่ 1 โรงแต่เนื่องจากได้
ปิดทำการไปแล้ว คงเหลืออุปกรณ์ในการพิมพ์หลงเหลือให้เห็นบ้าง เพื่อให้ข้อมูลการเรียนรู้สมบูรณ์มากขึ้น จึงได้
นำข้อมูลโรงพิมพ์ตลาดเก่าห้อง สุพรรณบุรี ซึ่งยังเปิดทำการอยู่นำมาเทียบเคียงเพื่อเรียนรู้กระบวนการพิมพ์ใน
ระบบดั้งเดิม สิ่งเหล่านี้จะสร้างความเข้าใจต่อระบบการพิมพ์แก่นักเรียน นักศึกษาชัดเจนขึ้น เพราะระบบการ
พิมพ์ยังเป็นระบบกลไก ซึ่งใช้อยู่ในอดีต

บรรณานุกรม

- บดินทร์ วิจารณ์. (2547). **การจัดการความรู้สู่ปัญญาปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมกมลการพิมพ์.
- บริษัท ไอบีเอ็ม ประเทศไทย จำกัด. (2548). **Knowledge management เพื่อการเรียนรู้และค้นหา**
บุญดี บุญญาภิจ และคนอื่น ๆ. (2548). **การจัดการความรู้: จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร :
จิรวัดน์ เอ็กซ์เพรส.
- บุญส่ง หาญพานิช. (2547). **การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษา**.
วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภราดร จินดาวงษ์. (2549). **การจัดการความรู้ KM: Knowledge management The experience**.
กรุงเทพมหานคร : ซีดับบลิวซี พรินติ้ง.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2550). **การจัดการความรู้ (Knowledge management - KM)**.
เย็น ภู่วรรณ. (2550). **การจัดการความรู้**. (ออนไลน์). ค้นเมื่อ 10 ตุลาคม 2552,
จาก http://micro.se-ed.com/content/MC_177_110.htm.
- วิจารณ์ พานิช. (2548 ก). **การจัดการความรู้ คืออะไร: ไม่ทำไม่รู้**. (ออนไลน์). ค้นเมื่อ 10 ตุลาคม
2552, จาก [http://www.kmi.or.th/kmi-articles/prof-veecharn-panich/75000/
intro-to-km-2.html](http://www.kmi.or.th/kmi-articles/prof-veecharn-panich/75000/intro-to-km-2.html).
- วิจิตร ศรีส้าน. (2546). **โฉมหน้าการศึกษาไทยภายหลังการปฏิรูปการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร :
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วารสารณ์ รุจิวิวัฒน์กุล. (2543). **การบริหารความรู้**. วารสารข้าราชการ, 45(4), 44 - 57.
- วีระพจน์ กิมาคม. (2548). **การจัดการความรู้**. (ออนไลน์). ค้นเมื่อ 3 ตุลาคม 2552 ,
จาก <http://itmc.tsu.ac.th/articles/it001.doc>.
- วิฑูรย์ สิมะโชคดี. (2548). **ความรู้ขององค์กร**. (ออนไลน์). ค้นเมื่อ 11 ตุลาคม 2552,
จาก <http://sasuk12.com/pattalung/payom/OrganKnown.htm>.
- กานต์สุดา มาชะศิริานนท์. (2546). **การนำเสนอระบบการจัดการความรู้สำหรับองค์กรภาคเอกชน**.
วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กรมวิชาการเกษตร. (2548). **การจัดการความรู้การจัดการความรู้ (Knowledge Management: KM)**.
(ออนไลน์). ค้นเมื่อ 11 ตุลาคม 2552, จาก www.dopa.go.th/korporror
- กิตติ ลีมอภิชาติ. (2548). **สารจากคนบตี**. (ออนไลน์). ค้นเมื่อ 11 ตุลาคม 2552, จาก [http://medinfo.
psu.ac.th/KM/tk1/tk1.htm](http://medinfo.psu.ac.th/KM/tk1/tk1.htm)

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์.(2547) ความแตกต่างระหว่างการจัดการสารสนเทศกับการจัดการความรู้.

สร้างสรรค์สื่อกลาง, 12, 19

น้ำทิพย์ วิภาวิน. (2546). การจัดการความรู้. วารสารศรีปทุมปริทัศน์, (2), 85 - 92.

ขนิษฐา ภาณุโคมิษฐ์. (2550). การบริหารความรู้ (Knowledge Management: KM). (ออนไลน์)

ค้นเมื่อ 10 ตุลาคม 2552

ประพนธ์ ผาสุกยี่ต. (2549). การจัดการความรู้ KM : ฉบับ ชับเคลื่อน. กรุงเทพมหานคร : ไยไหม.

พวงรัตน์ เกสรแพทย์. (2543). การวางแผนกลยุทธ์สำหรับนักการศึกษา. กรุงเทพมหานคร :

สุวีริยาสาสน์.

สมชาย เทพแสง. (2550). การจัดการความรู้ (The knowledge Management). กรุงเทพมหานคร:

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สมศักดิ์ ภิญญธรธรรมากร. (2548). การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการความรู้ในองค์กร.

กรุงเทพมหานคร : ศูนย์สารสนเทศกองแผนงาน.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2547). สารสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาระบบราชการไทย.

(ออนไลน์). ค้นเมื่อ 11 ตุลาคม 2552

ศุภมนต์ ศุภกานต์. (2547). Biz Wisdom การจัดการความรู้แบบที่ถูกต้องเป็นอย่างไร. Knowledge

Today, 6 (2), 14 - 19.

บริษัท ไอพีเอ็ม ประเทศไทย จำกัด. (2548). Knowledge management เพื่อการเรียนรู้และค้นหา

อนาคต. (ออนไลน์). ค้นเมื่อ 11 ตุลาคม 2552

สนธยา พลศรี. 2545. ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร:

โอเดียนสโตร์.

อรพินธ์ สฟโชคชัย. 2538. รายงานประกอบการประชุมเล่ม 4 การสร้างการมีส่วนร่วมของ

ประชาชนในการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย.

ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน. 2547. แนวคิดการจัดการเรียนการสอนวิชาชีพพระยะสั้น.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน.

ทวีศักดิ์ นพเกษร. 2542. วิฤติสังคมไทย 2540 กับบทบาทวิทยาการกระบวนการเล่ม 1.

กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม ธนาคารออมสิน.

ทองคุณ หงส์พันธุ์. 2522. การวิจัยเพื่อจัดรูปแบบยุทธวิธีการฝึกอบรมผู้นำท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชน.

วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ปาริชาติ วลัยเสถียร. 2543. เอกสารประกอบการศึกษา สค.651: ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน

สถาบันพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เฉลียว บุรีภักดี และคณะ. 2545. **ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ชุดวิชาการวิจัยชุมชน.**

กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส อาร์ ฟรินติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด.

Macintosh, Ann. (1999). **Knowledge Management.** (Online). Retrieved. October 10, 2009, from [http:// www.alai.ed.ac...uk-alm/kamlnks.html](http://www.alai.ed.ac.uk-alm/kamlnks.html).

Grey, Denham. (2002). **The Knowledge Management Forum.** (Online). Retrieved. October 10, 2009, From [http:// www.km.forum.org/what is.html](http://www.km.forum.org/what_is.html).

Tiwana. (2000). **What is Knowledge?.** (Online). Retrieved. October 10, 2009, from [http:// www.terasoft. co.th/ index. php?id=49](http://www.terasoft.co.th/index.php?id=49).

Davenport. (1999). **What is Knowledge?.** (Online). Retrieved. October 10, 2009, from [http:// www.terasoft.co.th/ index. php?id=49](http://www.terasoft.co.th/index.php?id=49).

Marquardt.M.J. (1996). **Building the learning organization : a systems approach to quantum improvement and global success.** New York : McGraw - Hill.

Trapp, Holger. (1999). **Benefits of an intranet-based knowledge management system - Measuring the effects.** (Online). Retrieved. October 11, 2009, from [http:// www. icce2001.org/cd/pd/p10JP113.pdf](http://www.icce2001.org/cd/pd/p10JP113.pdf).

Crapton. (2005, July 22). **KM (World class).** (Online). Retrieved. October 16, 2009, from [http:// gotoknow.org/blog/ crapton/2583](http://gotoknow.org/blog/crapton/2583).

Davenport. (1999). **What is Knowledge?.** (Online). Retrieved. October 10, 2009, from [http:// www.terasoft.co.th/ index. php?id=49](http://www.terasoft.co.th/index.php?id=49).

คณะกรรมการจัดการความรู้

ประธาน

นางขวัญใจ พิมพ์พิมล

กรรมการ

นายโกเมศ คันธิก

นายสุชาติศักดิ์ เดชาวิชิตเลิศ

นายประภาส ขวณเขย

นางพิณท์ ไกรแก้ว

นายศิพพร สุนทรศาสนติก

นางนันทน์ลิน นิมเกตุ

นายพิษณุ ศรีไหม

นางสาวสุชาดา เจริญโท

กรรมการและเลขานุการ

นายวิศิษฐ์ พิมพ์พิมล

นายธนา น้ำค้าง

ภาคผนวก